

BASISRAPPORT

POPERINGE VEURNESTRAAT

In het kader van de realisatie van het nieuwe dienstencentrum 'De Bres' van het OCMW van Poperinge voerde een team van Monument Vandekerckhove nv van 18 tot en met 21 september 2012 een archeologische prospectie uit in een leegstaand pand langs de Veurnestraat te Poperinge (provincie West-Vlaanderen). Opdrachtgever voor het onderzoek was het OCMW van Poperinge. Verspreid over het terrein werden twee proefputten gegraven tot op het niveau waarop de archeologische sporen zich manifesteerden.

Aan de straatkant werden sporen vastgesteld die wijzen op een verhoogde activiteit vanaf de late middeleeuwen. De vondst van verschillende overlappende muurstructuren wijst ondermeer op veranderingen in de perceelsindeling. Hier werden ook aanwijzingen voor ambachtelijke activiteit vastgesteld. Aan de waterkant, aan de samenvloeiing van de Bommelaarsbeek en de Vleterbeek, werden muurstructuren teruggevonden die dateren uit de periode toen de Vleterbeek sterk gekanaliseerd en bevaarbaar was. Na de afbraak hiervan werd een geleidelijke nivellering van het terrein vastgesteld.

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

POPERINGE VEURNESTRAAT (prov. WEST-VLAANDEREN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteurs: Bert HEYVAERT
Redactie: Bert ACKE

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2013/04

Figuur 1 op schutblad: Kaaimuur en mogelijk bruggenhoofd langsheen de Vleterbeek, zoals aangetroffen in werkput 2.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☐		Prospectie ☒	
Vergunningsnummer: 2012/369			
Datum aanvraag: 30/08/2012			
Naam aanvrager: HEYVAERT Bert			
Naam site: Poperinge, Veurnestraat			
Naam aanvrager metaaldetectie: HEYVAERT Bert			
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2012/369 (2)			

Opdrachtgever:	OCMW Poperinge Veurnestraat 22 8970 Poperinge
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Jessica Vandeveldde (Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	Jan Decorte (Archeo7)
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Bert Heyvaert
Archeologisch team:	Christof Vanhoutte
Plannen:	Tina Bruyninckx
Conservatie:	Ansje Cools
Start veldwerk:	18/09/2012
Einde veldwerk:	21/09/2012
Wetenschappelijke begeleiding:	Jan Decorte (Archeo7)
Projectcode:	POVE12
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Poperinge
Deelgemeente:	/
Plaats:	Veurnestraat 15-17-19
Lambertcoördinaten:	X = 34398; Y = 173082; X = 34393; Y = 173062; X = 34419; Y = 173056; X = 34414; Y = 173079
Kadastrale gegevens:	Poperinge Afdeling 1, Sectie F, Percelen 237E en 235-2
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	OCMW Poperinge Veurnestraat 22 8970 Poperinge
Titel:	Archeologische prospectie Poperinge Veurnestraat (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2013/04
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	7
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	10
3.3. ARCHEOLOGISCHE CONTEXT.....	11
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS.....	13
4.1. POPERINGE.....	13
4.1.1. Historische informatie	13
4.1.2. Archeologische informatie.....	16
4.2. VEURNESTRAAT	18
4.2.1. Historische informatie	18
4.2.2. Archeologische informatie.....	21
5. ONDERZOEKSMETHODE.....	23
5.1. ALGEMEEN.....	23
5.1.1. Vraagstelling.....	23
5.1.2. Randvoorwaarden.....	23
5.1.3. Raadpleging specialisten.....	24
5.1.4. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname.....	24
5.2. BESCHRIJVING	25
5.2.1. Voorbereiding.....	25
5.2.2. Veldwerk.....	25
5.2.3. Vondstverwerking en rapportage.....	27
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN	29
6.1. WERKPUT 1	29
6.1.1. Beschrijving van de sporen (zie plan 5 in bijlage).....	29
6.1.2. Vondsten.....	34
6.1.3. Conclusie.....	37
6.2. WERKPUT 2	39
6.2.1. Beschrijving van de sporen (zie plan 6 in bijlage).....	39
6.2.2. Vondsten.....	42
6.2.3. Conclusie.....	43
7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	45
8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	47
9. SYNTHESE	49

10. LITERATUUR	51
11. BIJLAGEN	53

2. INLEIDING

In het kader van de realisatie van het nieuwe dienstencentrum 'De Bres' van het OCMW van Poperinge voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 18 tot en met 21 september 2012 een archeologische prospectie uit in een leegstaand pand langsheen de Veurnestraat te Poperinge (provincie West-Vlaanderen). Opdrachtgever voor het onderzoek was het OCMW van Poperinge.

Aangezien de bouw van het dienstencentrum gepaard zal gaan met een verstoring van de bodem adviseerde het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid voorafgaand aan de werken een archeologische evaluatie door middel van proefputten, teneinde te vermijden dat waardevol archeologisch erfgoed ongedocumenteerd verloren zou gaan. De topografische omstandigheden van de site scheppen immers een zekere archeologische verwachting. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorschriften opgesteld door Onroerend Erfgoed. Intergemeentelijk archeoloog Jan Decorte stond in voor de wetenschappelijke begeleiding van het project.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het terrein toegelicht, alsook de gebruikte methodologie bij het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verdere onderzoeksdaden. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen. Bij het rapport hoort een DVD met daarop alle foto's, de plannen, de veldtekeningen, de inventarissen en de digitale versie van deze tekst.

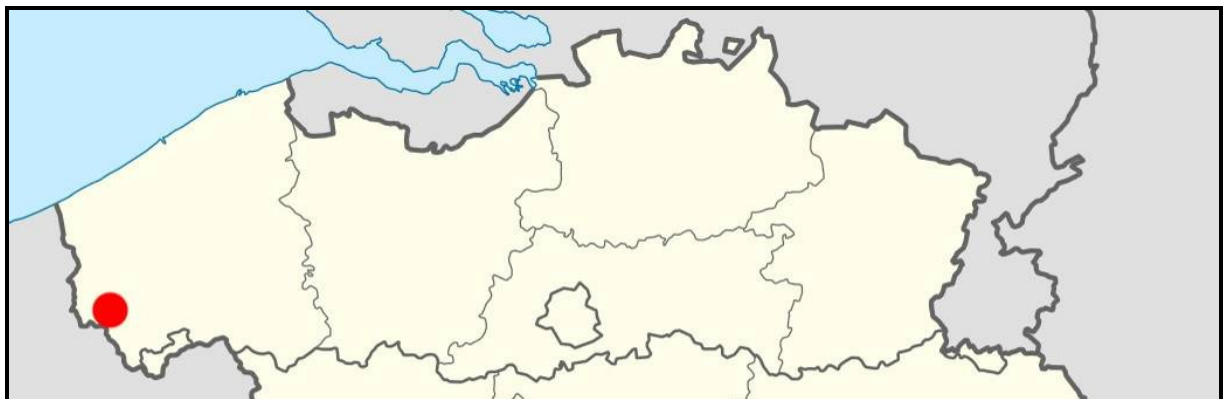
Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Bart Vallaey en Luc Dewilde (OCMW Poperinge), Jan Decorte (Archeo7), Jessica Vandeveld (Onroerend Erfgoed), grondwerken Verbeke en landmeter Pol Verhelle.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

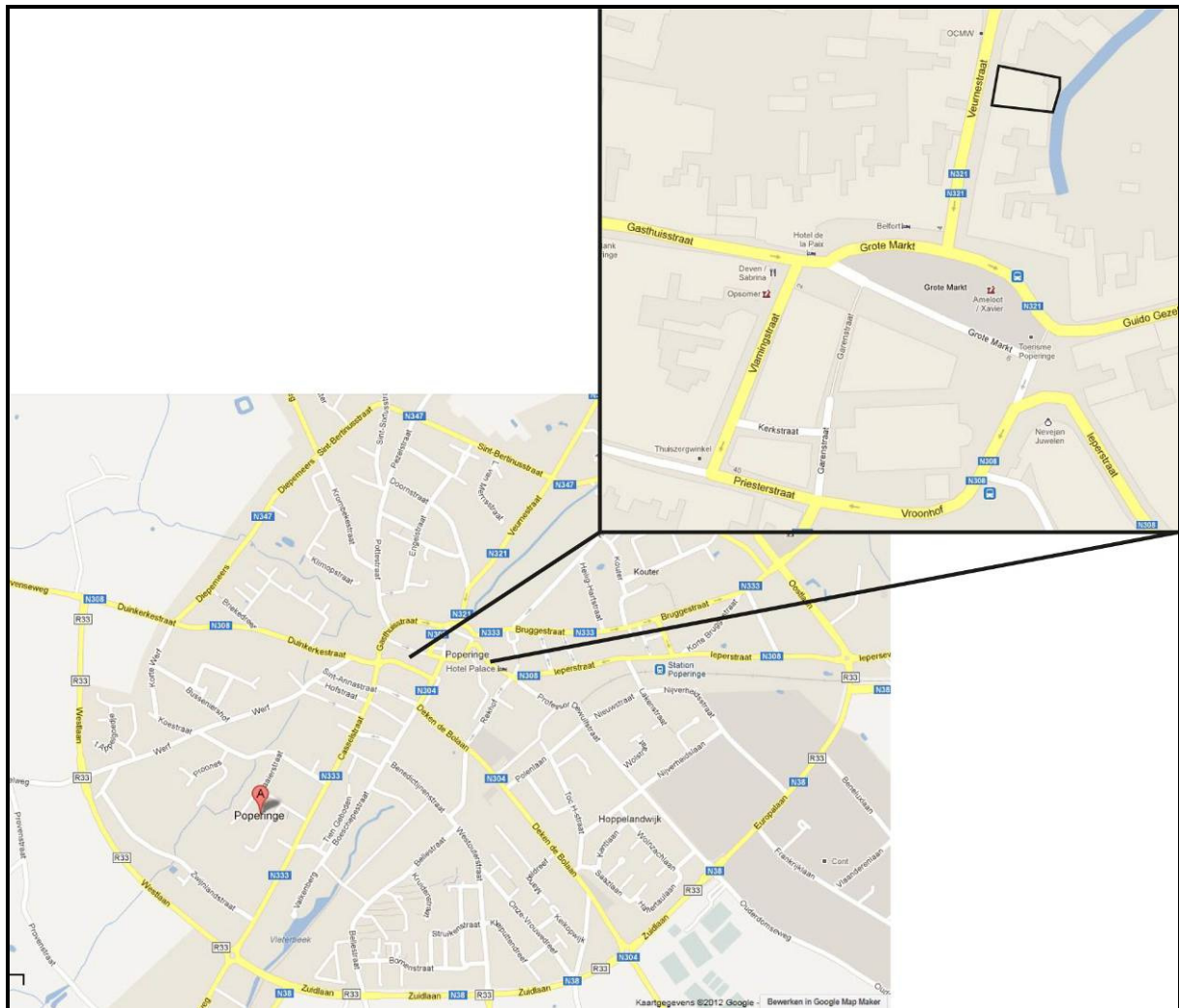
3.1. Geografische en topografische situering

De stad Poperinge ligt in het uiterste westen van West-Vlaanderen, net tegen de Franse grens tussen de polders en het West-Vlaamse Heuvelland (zie figuur 2). Ze telt ongeveer 20000 inwoners op een oppervlakte van 120km². Naast het stadscentrum telt het grondgebied van Poperinge ook nog 5 deelgemeenten en 2 wijken.

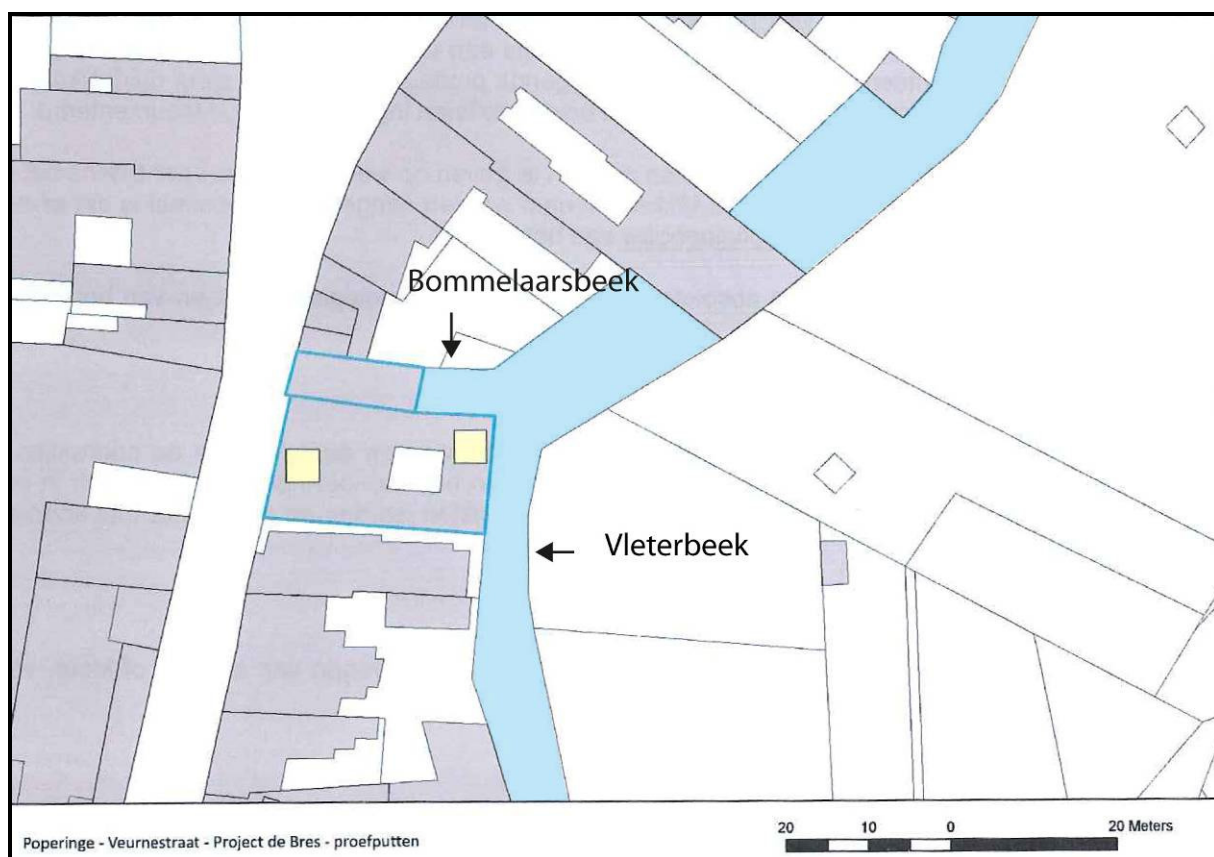
De belangrijkste waterloop voor de stad is de Vleterbeek, die van oudsher een belangrijke rol heeft gespeeld in haar ontwikkeling. De Vleterbeek stroomt vandaag overwelfd onder de Grote Markt. De Bommelaarsbeek stroomt eveneens overwelfd door de stad en vloeit iets ten noordoosten van de markt uit in de Vleterbeek. Op de plaats van samenvloeiing bevindt zich het onderzoeksgebied (zie figuur 4). Het betreft de percelen 237E (Veurnestraat nr. 15 en 17) en 235-2 (Veurnestraat nr. 19) van kadastrale afdeling 1, sectie F (zie figuur 5). De Bommelaarsbeek stroomt overwelfd onder het huis met nr. 19 en vloeit aan de achterzijde van beide percelen uit in de Vleterbeek, die vlak achter nr. 15 en nr. 17 parallel op de perceelsgrens loopt.

Figuur 2: Situering onderzoeksgebied Grote Markt Poperinge in Vlaanderen (© <http://nl.wikipedia.org/wiki/Poperinge>).

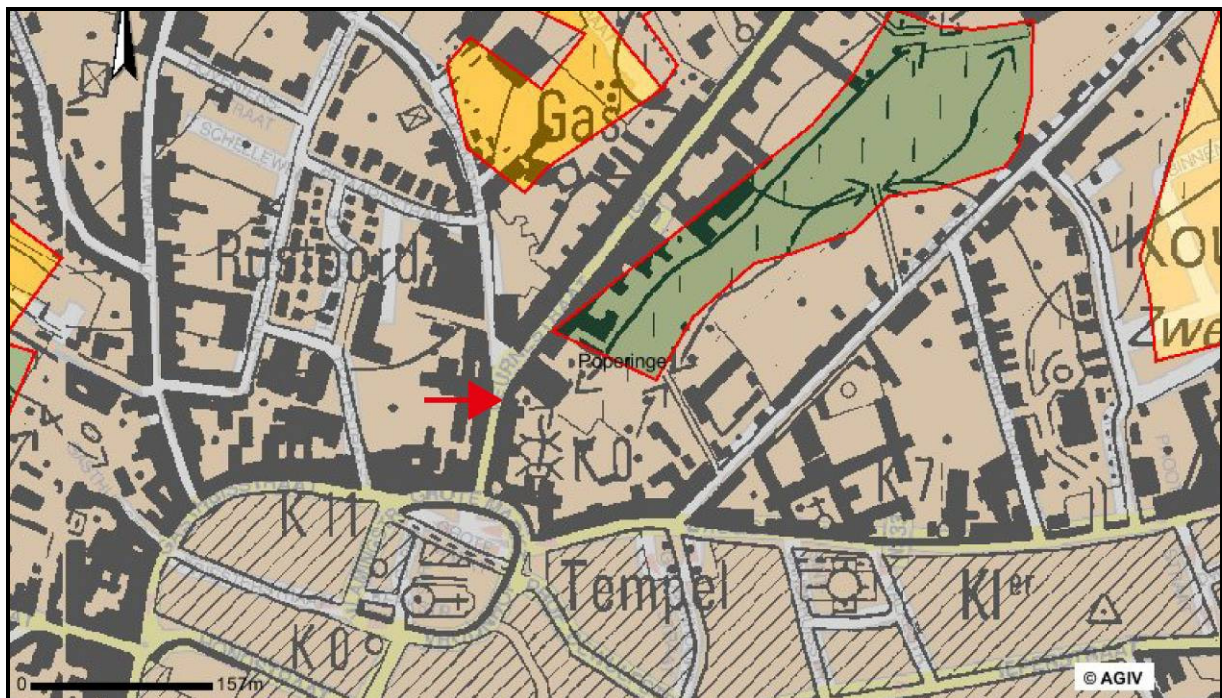
Figuur 3: Kaart van het stadscentrum van Poperinge, met aanduiding van het onderzoeksgebied (© <http://maps.google.be/maps>).

Figuur 4: Uittreksel uit de kadastrale kaart (afdeling 1, sectie F) met aanduiding van de betrokken percelen in het blauw (van boven naar onder 235/2 en 237E) en de werkputten in het geel. Situatie van voor de afbraak in het najaar van 2012 (© S.N., 2012, p. 5).

3.2. Geologische en bodemkundige situering

Fysisch-geografisch behoort Poperinge tot zandlemig Vlaanderen. Op de topografische bodemkaart ligt de onderzochte zone volledig in antropogene bodem, maar in de streek van matig natte zandleembodems zonder profielontwikkeling. Ten zuiden van de stad komen ook natte zandleembodems voor met een sterk gevlekte verbrokkelde textuur B-horizont. Ten noordoosten van de site is op de bodemkaart een zone rond de Vleterbeek afgebakend van sterk gleyige kleibodems zonder profiel (Eep(o)) (zie figuur 5). Gezien de locatie van het onderzoeksterrein vlak naast de samenvloeiing van Bommelaarsbeek en Vleterbeek is het aannemelijk dat de bodemgesteldheid hier gelijkaardig is.

Figuur 5: De onmiddellijke omgeving van het onderzoeksterrein in Poperinge op de topografische bodemkaart. De plaats van het onderzoek werd aangeduid met een rode pijl. De zone met Eep(o) profiel is aangeduid in lichtgroen en roodomrand (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>).

3.3. Archeologische context

Vanaf de 12de eeuw kende Vlaanderen een sterke economische groei. Deze uitte zich onder andere in een sterke stedelijke expansie, die de motor vormde van deze ontwikkeling. Ook Poperinge kende tijdens de middeleeuwen een grote bloei en kon in die periode tot de belangrijke Vlaamse handelssteden worden gerekend. Het archeologisch onderzoek in deze historische kernen schept een ruim verwachtingspatroon. Heel wat straten hebben een middeleeuwse oorsprong en hadden toen reeds dikwijls aaneengesloten bebouwing met woonhuizen aan de straatkant. De achtererven die hier meestal bijhoorden vervulden tal van functies: van stortplaats voor afval tot tuinbouwzone en plaats van ambachtelijke activiteit. Oude afvalkuilen, beer- en waterputten zijn slechts enkele zaken die hier geregeld worden aangetroffen.

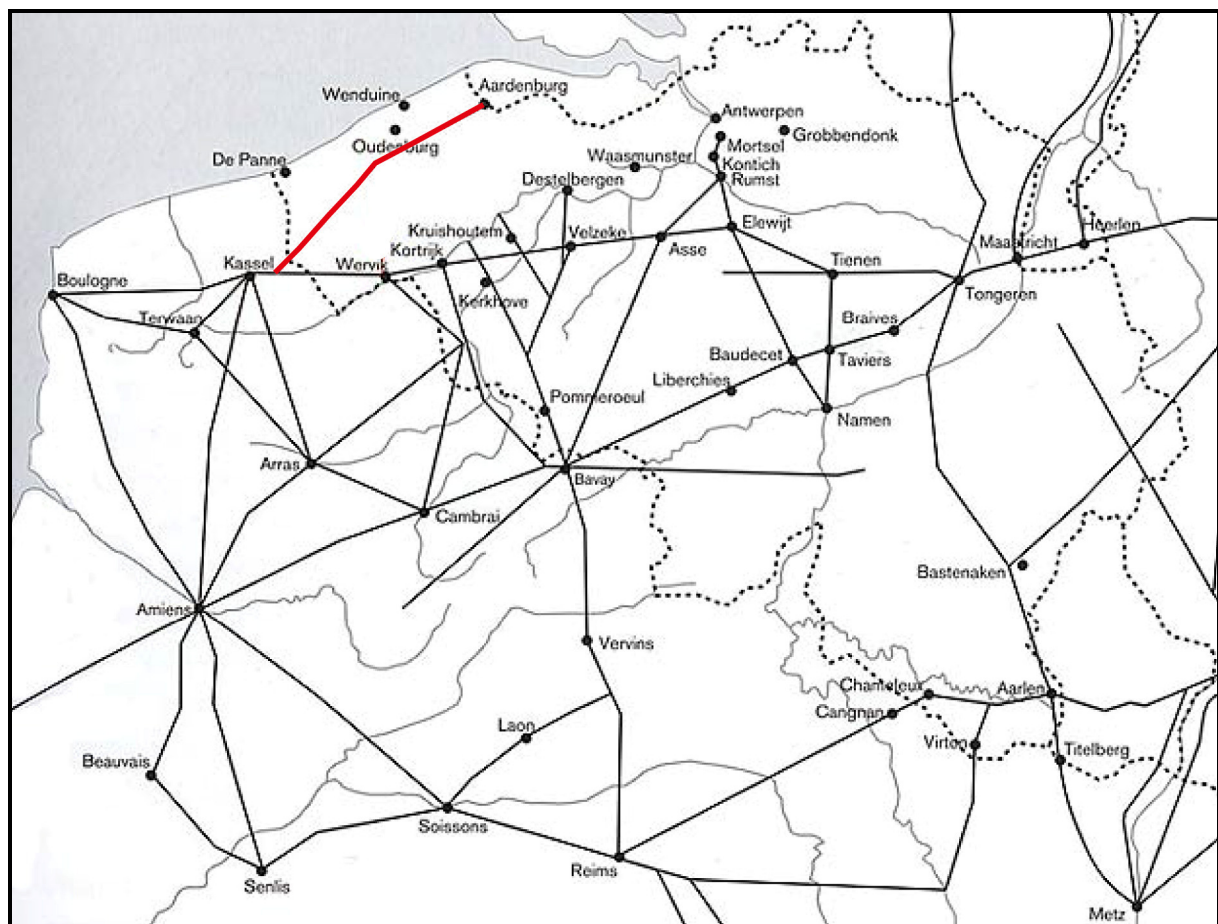
De middeleeuwse steden waren ook onlosmakelijk verbonden met ambachtelijke activiteit, die vaak gebundeld was in wijken. Doorgaans lagen deze langs waterwegen aangezien water niet zelden een noodzaak was in het productieproces.

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Poperinge

4.1.1. Historische informatie

De eerste verwijzing naar de huidige stad zou volgens sommigen teruggaan tot 431 n. Chr. als Frankische nederzetting van de familie Poppe of Pupurn. Die familie zou zich gevestigd hebben aan het kruispunt van het Romeinse *diverticulum* Cassel-Aardenburg en de Vleterbeek op de huidige Grote Markt (zie figuur 6).

Figuur 6: Route Aardenburg-Cassel (© <http://www.nieuwsbronnen.com>).

In 658 of 668 zou Poperinge door graaf Walbert van Arques¹ afgestaan zijn aan de in 649 gestichte abdij van Sithiu of de latere Sint-Bertinusabdij van St.-Omaars. Historisch is er enkel zekerheid dat de "villa Pupurninghe" in de 9de eeuw eigendom was van vermelde abdij zoals beschreven in de bevestigingsoorkonde van Karel de Kale uit 877. Poperinge zou tot het einde van het Ancien Régime (eind 18de eeuw) een leengoed van de Sint-Bertinusabdij blijven met als plaatselijke vertegenwoordiger van de abt, de *prepositus* of de proost, bijgestaan door de baljuw of de wereldlijke rechtsambtenaar met erfelijke functie, die door de abten werd toegewezen. Dit gaf Poperinge een voor die eeuwen eerder uitzonderlijke onafhankelijke positie in het graafschap Vlaanderen.

De belangrijkste 12de-eeuwse evoluties waren de verheffing van Poperinge tot stad door Diederik van de Elzas in 1147 en de toestemming voor het houden van een wekelijkse markt in 1187 onder diens zoon Filips van de Elzas. Over de stadsontwikkeling is uit de 12de eeuw minder geweten, maar er is een vermelding dat de proost in 1107 zijn intrek nam in de proosdij².

In de 13de en 14de eeuw kende Poperinge een economische bloei tengevolge van de lakenindustrie met verschillende stadsuitbreidingen tot gevolg. In verband met de lakenindustrie werd aan Poperinge vanaf 1285 een deel van de Brugse Hal verhuurd als tentoonstellingsruimte voor afgewerkte lakenweefsels. In de 13de eeuw werd Poperinge ook lid van de Vlaamse Hanze van Londen, een meer-stedelijk verbond dat op die manier haar positie in de internationale handel met (o.a.) Engeland wilde verstevigen. De andere partners in deze Hanze waren Ieper en Brugge. In de 14de eeuw werd de al wankele (concurrentiële) relatie met Ieper echter grondig verstoord door een beslissing van Lodewijk van Nevers, die in 1322 aan de Ieperlingen het monopolie van de lakenproductie verschaftte binnen een straal van 12km, ruim genoeg om ook Poperinge in te sluiten, en daarnaast tevens besliste dat Poperinge geen versterkingen mocht aanleggen. Het was ook in deze periode dat de "Orde van de kei" werd gesticht als symbool van het protest tegen deze beslissing.

Het zou Lodewijk van Male (1346-1384) zijn die een oplossing brengt voor Poperinge door toestemming te geven laken te vervaardigen als dat zich maar onderscheidde van het Ieperse. Dit bracht de productie van het zogenaamde "licht laken" of "nieuwe draperie" naar Poperinge op een ogenblik dat de grote, traditionele lakencentra in verval begonnen raken. Dit lichte laken zou nog tot ver in de 16de eeuw een gegeerd

¹ ADRIAAN, 2006, p. 174.

² ADRIAAN, 2006, p. 174.

product blijven in heel West-Europa en bij uitbreiding in de eerste trans-Atlantische koloniën.

In 1367 werd de kanalisatie van de Vleterbeek tot de Poperingevaart een feit en werd de stad, via de IJzer, verbonden met de Noordzee. Het hoeft weinig duiding dat deze rechtstreekse verbinding een belangrijke troef werd voor de stad bij haar handelsactiviteiten.

Ook werden de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de Sint-Janskerk gebouwd en kwamen er twee nieuwe marktplaatsen bij: de Paardenmarkt en de “Nieuwe Marct”; het huidige Burgemeester Bertenplein. De stad kreeg een Lakenhalle op de Grote Markt en in de nabijheid werd ook het “Gasthuis” gebouwd in de huidige Gasthuisstraat.

Vanaf het einde van de 15de eeuw tot het einde van de 17de eeuw kende Poperinge voornamelijk verval, ingezet met plunderingen en vernielingen in 1419, 1436 en 1455. Een pestepidemie volgde tussen 1487 en 1490, verschillende branden in 1513 en 1563, de betrokkenheid als Calvinistisch centrum tijdens de godsdienstoorlogen tussen 1550 en 1600 en de belegeringen tijdens de Frans-Spaanse oorlogen tussen 1635 en 1659. Poperinge kende grote beschadigingen tijdens de godsdienstoorlogen in de jaren 1566 en 1578. Net als in de rest van de Westhoek vond er ook een grote ontvolking plaats. De Poperingevaart zal door de hoge onderhoudskosten haar belang verliezen en in onbruik raken.

Een positieve noot kan nog gevonden worden aan het begin van de 15de eeuw wanneer in 1409 de Hoporde werd gesticht door Jan zonder Vrees. Deze hoporde lag aan de basis van de nog steeds bloeiende hopteelt en bierbrouwerij in Poperinge.

Na een kort verblijf onder Franse heerschappij kwam Poperinge in het begin van de 18de eeuw onder Oostenrijks bewind en begon een wederopbloei van de landbouw, hop- en tabaksteelt, ambachtelijke bedrijven (o.m. pottenbakkerijen) en huisnijverheid (o.m. kantproductie).

De Franse Revolutie stelde eind 18de eeuw een einde aan het eeuwenoude leenheerschap van de Sint-Bertinusabdij van Sint-Omaars. Enkele jaren voor de Eerste Wereldoorlog werd de Vleterbeek in het stadscentrum overwelfd.

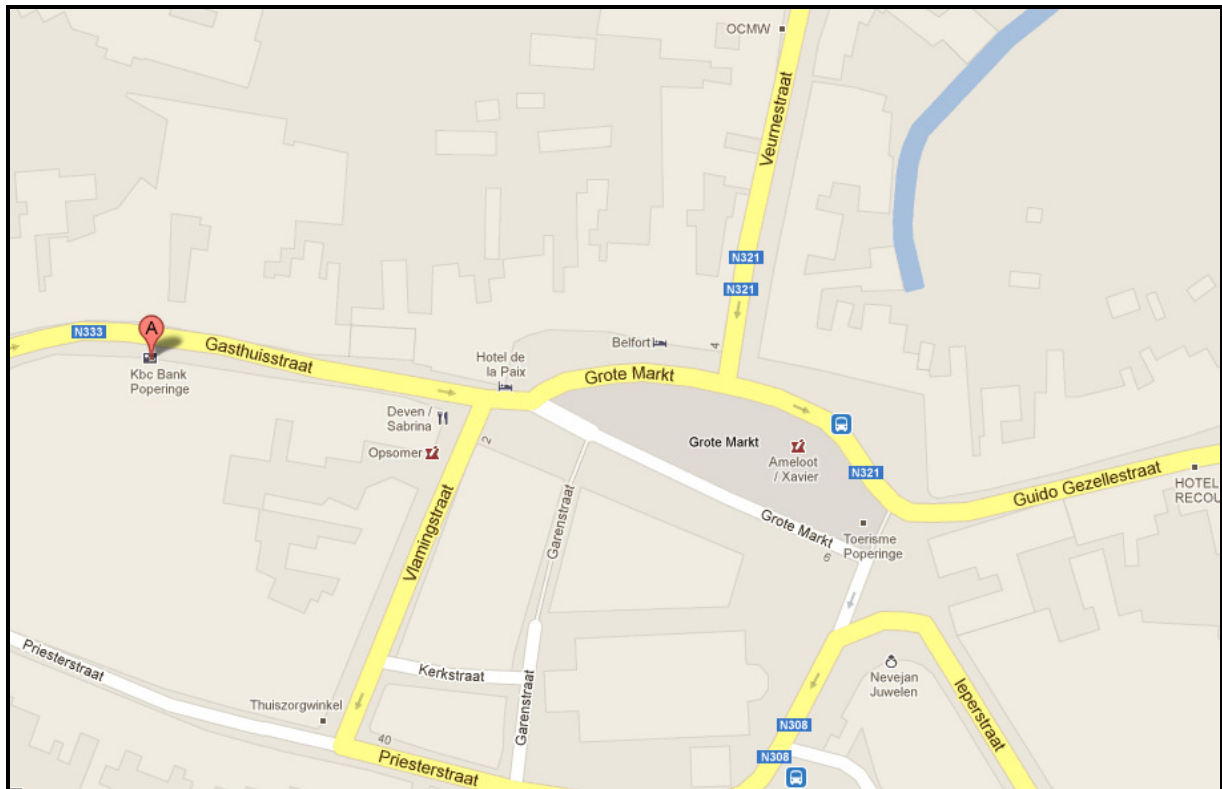
Tijdens de periode 1914-1918 fungeerde Poperinge als zetel van de geallieerde troepen die aan de strijd rondom Ieper deelnamen. De hoeveelheid Britse troepen in en om Poperinge zou op een gegeven moment rond de 250000 gelegen hebben. In Poperinge ontstaat ook het zogenaamde "Talbot House", een soldatenclub die de bakermat werd van de Toc H-beweging. De aanwezigheid van dit aanzienlijke aantal soldaten nét buiten de frontzone maakte van Poperinge in de Eerste Wereldoorlog ook een ideale plaats voor prostitutie. Vele namen van cafés op de huidige Grote Markt getuigen nog van deze periode.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ondervond de stad grotere vernielingen dan in de Eerste Wereldoorlog, voornamelijk op en rond het station en op de Grote Markt.

4.1.2. Archeologische informatie

De archeologische informatie wordt hieronder beperkt tot de voornaamste vondsten in het centrum van Poperinge.

In Poperinge werd op verschillende plaatsen (Gasthuisstraat-Noordstraat, Casselstraat en Abeelseweg) de antieke bestrating van de 'Steenstraete' of de 'Diksmuiden Heerweg' aangesneden. Dit is een overblijfsel van de Romeinse weg (*diverticulum*) van Cassel naar de streek van Brugge en Aardenburg. De 'Steenstraete' is 5m breed en ligt tussen 0,7 en 1,5m diep onder het huidig straatniveau. De restanten zijn samengesteld uit een 20cm dikke laag keien en verbrijzelde ijzerzandstenen.

Figuur 7: Locatie van het onderzoek waar de resten werden teruggevonden van een Romeins wegdek (© <http://maps.google.be/maps>).

In 2010 werd de Grote Markt uitvoerig onderzocht. De resultaten van dit onderzoek lieten toe om de ontstaansgeschiedenis van Poperinge iets beter te reconstrueren. Hieruit kwam naar voor dat ze mogelijk haar oorsprong had in de 14de eeuw. Aan de zuidkant van de markt liep een gracht, mogelijk de noordelijke begrenzing van de eerste kern van Poperinge. Aan de noordzijde van de markt was er mogelijk tot de 12de-13de eeuw bebouwing. Er liep een aangelegde weg over de markt, geflankeerd door twee grachten. Deze weg kent mogelijk zijn oorsprong in de Romeinse periode, maar op de opgraving op de markt werden daarvan geen sporen teruggevonden. De weg was met zekerheid in gebruik tot de 13de eeuw. Veruit de belangrijkste vondst waren de resten van de lakenhalle, die waarschijnlijk dateerde uit de late 13de-vroege 14de eeuw. Het gebouw zou slechts enkele eeuwen hebben bestaan en tussen 1590 en 1620 afgebroken zijn.³

³ Opgravingsrapport in aanmaak.

4.2. Veurnestraat

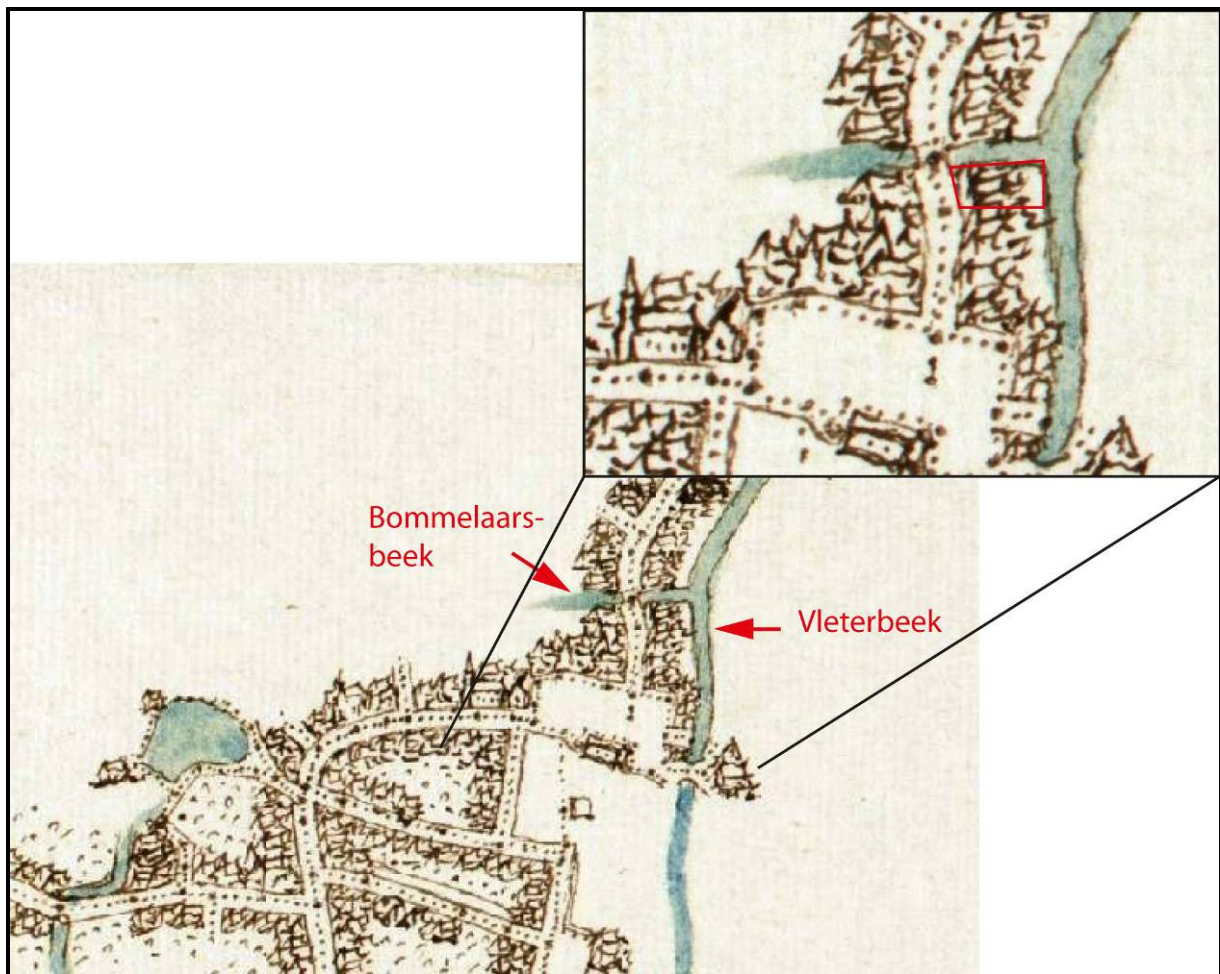
4.2.1. Historische informatie

De Veurnestraat bevindt zich tussen de Grote Markt en de Oostlaan, aansluitend bij de Westvleterseweg. Op deze manier fungeert ze al sinds de middeleeuwen als noordoostelijke invalsweg tot de stad. Vroeger was de straat ook gekend als de “Groote Ghervelgatstraete” naar de plaatsnaam “Ghervelgat” aan de samenvloeiing van de Vleterbeek en de Bommelaarsbeek, ter hoogte van de tweesprong met de huidige Doornstraat (eertijds de “Kleene Ghervelgatstraete”). Op deze plaats bevindt zich ook het onderzoeksterrein. De Vleterbeek was met zekerheid bevaarbaar vanaf de late middeleeuwen tot en met de 17de eeuw. Of ook de Bommelaarsbeek bevaarbaar was is niet met zekerheid geweten. Het straatgedeelte tussen de Grote Markt en de vermelde tweesprong werd vroeger ook de “Leverstraete” genoemd. Op de hoek van de Veurnestraat en de Doornstraat was de 17de-eeuwse wekelijkse pottenmarkt gevestigd.

De oostelijke straatzijde, waarlangs ook de onderzochte percelen liggen, was in feite de pre-industriezone van Poperinge, resulterend uit de ligging aan de vanaf 1367 gekanaliseerde Vleterbeek. Dit was de voormalige inplantingsplaats van brouwerijen, een pottenbakkerij, blekerij, leerlooierij, tabaksfabriek, kuiperij en papierfabriek. In de straat zijn vandaag nog enkele huizen zichtbaar met oude 18de-eeuwse kern, herkenbaar aan de steile dakhellingen.⁴

Op de kaart van Jacob Van Deventer uit 1550 is duidelijk te zien hoe aan de hele oostzijde van de Veurnestraat tot aan het “Ghervelgat” aaneengesloten bewoning lag met mogelijke achterbouwen tot aan de Vleterbeek (zie figuur 8). Ook in het onderzoeksgebied was dat het geval.

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/4142>

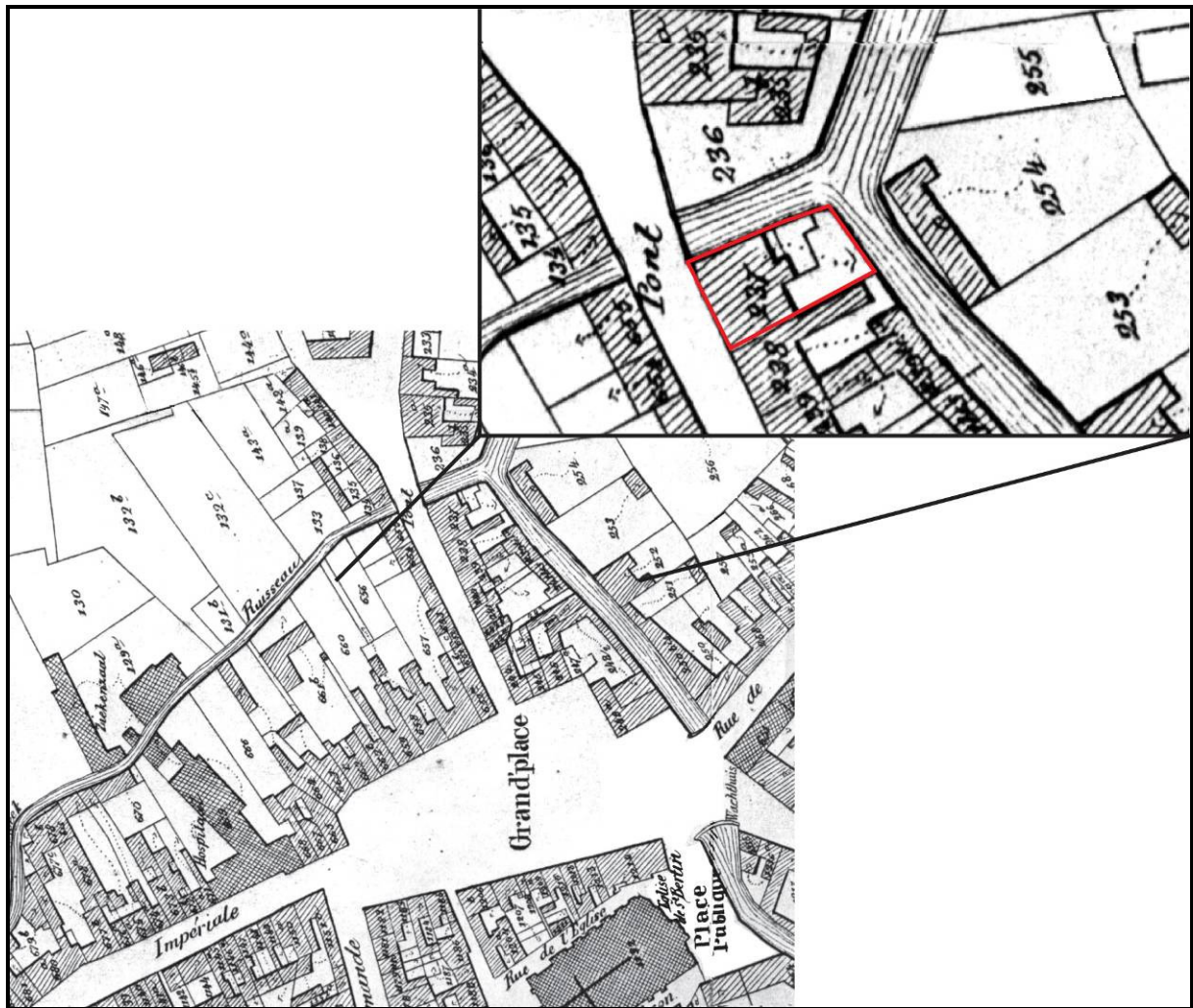
Figuur 8: Uittreksel uit de kaart van Poperinge van Jacob Van Deventer (ca. 1550), met aanduiding van het onderzoeksgebied (© <http://lucia.kbr.be/mapview/index.php?image=/deventer/1588494.imgf>).

De kabinetskaart van de Ferraris uit 1775 biedt een gelijkaardig beeld (zie figuur 9). Tal van huizen in de Veurnestraat hadden een achterbouw langs de Vleterbeek waar mogelijk ambachtelijke activiteit plaatsvond. Op de plaats van het onderzoek is evenwel geen achterbouw te zien, hier is enkel een gebouw aanwezig georiënteerd op de straatkant. Dit sluit evenwel niet uit dat het achtererf mogelijk werd gebruikt voor ambachtelijke activiteit.

Figuur 9: Uittreksel uit de kaart van Poperinge van de Ferraris (ca. 1775), met aanduiding van het onderzoeksgebied (© http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html).

Op de kaart van Popp en Vandermaelen uit ca. 1846, die doorgaat als eerste betrouwbare kadasterkaart van België, is nog grotendeels hetzelfde stadsbeeld te zien als op de Ferrariskaart (zie figuur 10). Nieuw op deze kaart is evenwel een kleine achterbouw naast de Bommelaarsbeek. De kaart toont een huis met oppervlakte van 174m² aan de straatkant, wat in volume overeenkomt met het voorste deel van het huis dat wordt afgebroken in het kader van het nieuwe bouwproject. Daachter ligt een achterbouw van 36m², die op geen enkele manier meer is weer te vinden in het huizenbestand van 2012. Volgens de kadastrale informatie was het huis op dat moment het woonhuis van brouwer César Boucqey-Mostaert en had het terrein op dat moment geen ambachtelijke functie. De grote open ruimte langs de Vleterbeek kan evenwel een restant zijn van een ruimte die voor ambachtelijke activiteit werd gebruikt. Zowel de Ferraris- als de Poppkaart lijken een sterke kanalisatie van de Vleterbeek te suggereren, met een sterke nivellatie op de achtererven die aan het water grenzen.

Figuur 10: Uittreksel uit de kaart van Popp en Vandermaelen (ca. 1846), met aanduiding van het onderzoeksgebied (figuur verkregen via Jan Decorte).

4.2.2. Archeologische informatie

Tijdens het onderzoek van de markt in 2010 werd eveneens een werfbegeleiding uitgevoerd bij rioleringswerken in de Veurnestraat. Naast een plankenconstructie uit de Eerste Wereldoorlog werd ook een lang muurrestant parallel met de loop van de Veurnestraat op ca. 2,60m van de westelijke gevels teruggevonden. Deze muurrestanten waren erg fragmentair bewaard en vaak verstoord. Ze geven aan dat de Veurnestraat vroeger een stuk smaller was.

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. *Vraagstelling*

Speciale aandacht gaat bij dit onderzoek enerzijds uit naar de bebouwing aan de straatkant en anderzijds naar de mogelijke ambachtelijke activiteiten aan de achterzijde van het perceel. Daarnaast dient er ook te worden nagegaan of er zich langs de beken nog oudere oeververstevingen en/of kadestructuren bevinden. Van al deze zaken dient een archeologische evaluatie te worden gemaakt met speciale aandacht voor volgende onderzoeksvragen, die expliciet in de bijzondere voorwaarden werden vermeld:

- zijn er archeologische sporen aanwezig?
- (tot) op welk niveau bevinden deze sporen zich?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- zijn er aanwijzingen voor de aard en de datering van de historische bebouwing aan de straatzijde?
- zijn er aanwijzingen voor ambachtelijke activiteiten op het terrein?
- is een vervolgonderzoek noodzakelijk en zo ja, welke aspecten verdienen hierbij bijzondere aandacht?⁵

5.1.2. *Randvoorwaarden*

Aangezien het onderzoek binnenin bestaande gebouwen plaatsvond, was de site enkel toegankelijk voor een kleine graafmachine. Daarom werd gebruik gemaakt van een kraan type 'minigraver' om de putten mechanisch aan te leggen tot op het eerste vlak en later opnieuw te dichten. De aanwezige kelders maakte dat de inplanting van de putten niet eender waar kon gebeuren op het terrein. Na een survey van de keldervolumes werden samen met de bevoegde instanties de meest relevante locaties voor de werkputten bepaald. Door het binnenwerk was men aangewezen op kunstmatig licht om de werken te kunnen uitvoeren, waardoor de foto's soms iets minder duidelijk zijn dan bij daglicht het geval zou zijn.

⁵ S.N., 2012, p. 5.

5.1.3. Raadpleging specialisten

De wetenschappelijke begeleiding van de opgraving was in handen van Jan Decorte, intergemeentelijk archeoloog van Archeo7. Met hem werden dagelijks de vorderingen van de werkzaamheden, de onderzoeksstrategie en de interpretatie van de resultaten besproken. Indien wenselijk werden deze bijgestuurd. Via deze instantie werd ook historisch kaartmateriaal verkregen dat relevant was voor de exacte situering van de site en de onderzoeksresultaten.

5.1.4. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname

Tijdens het onderzoek werd al het aangetroffen materiaal stratigrafisch ingezameld. Bij de rapportage werd vooral gefocust op het materiaal waarop werd gesteund voor de datering van de archeologische lagen. Dit werd gefotografeerd en weergegeven in het rapport. Verder werd tijdens het terreinwerk van de baksteenstructuren een baksteenstaal genomen om deze tijdens de verwerking eventueel te kunnen bestuderen en/of vergelijken. Verder werd geen staalname genomen.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Voorbereiding

Op 30 augustus 2012 vond een startvergadering plaats te Poperinge waarop vertegenwoordigers van het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid, het OCMW van Poperinge, Archeo7 en Monument Vandekerckhove NV aanwezig waren. Op deze vergadering werden afspraken gemaakt omtrent de inplanting van de putten en de praktische regeling van het archeologisch onderzoek. Nadien werd ter plaatse nog vergaderd met de kraanman om de uitgraving van de putten te bekijken. Er werd door de betrokken archeologen op de plaatsen die voorzien waren voor de werkputten telkens een zone afgebakend. Voorafgaand aan het onderzoek werd op deze plaatsen door de kraanman de betonnen verhardingen verwijderd.

5.2.2. Veldwerk

Het onderzoek omvatte in principe de percelen 237E (nr. 15 en 17) en 235/2 (nr. 19). Aangezien huis nr. 19 echter volledig boven de overwelfde Bommelaarsbeek is gebouwd, werd dit niet voor onderzoek weerhouden.

De totale oppervlakte van het terrein bedroeg op deze manier 317m², waarvan er 16,6m² onderzocht werd door middel van werkputten. Dit komt neer op 5% van het terrein (zie figuur 11 en plan 1 in bijlage).

Werkput 1 werd centraal in de voorbouw voorzien, zo dicht mogelijk tegen de Veurnestraat. Wegens de aanwezigheid van kelders bedroeg de afstand tot de straat 6m. Het doel van deze put was om eventuele oudere bebouwing georiënteerd op de Veurnestraat vast te stellen en in kaart te brengen. Werkput 2 situeerde zich in de achterbouw en werd mits inachtnaam van de veiligheidsnormen zo dicht mogelijk tegen de samenvloeiing van de Bommelaarsbeek en de Vleterbeek uitgegraven. Op deze plaats werd gezocht naar structuren en sporen die in verband staan met de samenvloeiing van beide waterlopen. Ook sporen van ambachtelijke activiteit konden hier verwacht worden.

Figuur 11: Detail uit de 19de-eeuwse kadasterkaart met projectie van de werkputten. De huidige perceelsgrenzen die zeker teruggaan tot het einde van de 18de eeuw zijn met blauw omkaderd. De mogelijke begrenzing van de middeleeuwse percelen werd aangeduid met blauwe stippellijn (figuur verkregen via Jan Decorte).

Op advies van Onroerend Erfgoed en Archeo7 werden in elke put zoveel vlakken aangelegd als nodig was voor de correcte inschatting van het archeologisch potentieel. Dit gebeurde onder toezicht van een archeoloog om de juiste diepte te bereiken. Om de onderzoeksvragen op een correcte manier te beantwoorden werden in werkput 1 twee onderzoeksvlakken aangelegd. Het eerste onderzoeksvlak betrof een oude tegelvloer die zich slechts enkel centimeter onder het maaiveld bevond. Op het niveau van het tweede onderzoeksvlak werd plaatselijk naast enkele sporen en profielen verdiept om het vervolg van de sporen onder het vlak te kunnen onderzoeken. Enkele sporen werden na zorgvuldige registratie weggegraven om een goede registratie van het archeologisch profiel te kunnen bekomen. Eveneens werd door middel van een boring gepeild naar het verdere verloop van de archeologische lagen. In werkput 2 bleek slechts één

onderzoeksvlak nodig te zijn. Plaatselijk werd nog verdiept om te peilen naar de onderkant van de belangrijkste aanwezige sporen.

Het afgraven gebeurde door een rupskraan met een tandeloze platte graafbak. Absolute hoogtes van het archeologisch vlak en het terrein werden door een landmeter opgemeten in TAW.

Voorafgaand aan de registratie van het grondvlak werd dit opgeschaafd met schop en truweel. Sporen en muren werden eerst opgeschaafd/schoongemaakt, waarna ze gefotografeerd (voorzien van sleufnummer, spoornummer, noordpijl en schaallat), ingetekend op schaal 1/20 en beschreven werden (met vermelding van aard van het spoor, beschrijving van de vulling en de aflijning, textuur...). Hierbij werd gebruik gemaakt van de standaard spoorformulieren van Monument Vandekerckhove nv waarop vindplaatsnaam, spoornummer, initialen auteur, put- en vlaknummer evenals beschrijving van het spoor (vorm, afmetingen, vulling, spoorrelaties en -associaties) en de inventaris van de vondst- en staalnummers uit het spoor vermeld staan. Bij de registratie van de sporen en muren uit dit project werd de code POVE12 (POperinge VEurnestraat 2012) gebruikt. Sporen werden doorlopend genummerd over de werkputten, van S1 tot S10 in werkput 1 en S100 tot S103 in werkput 2.

Er werd van elke werkput een profiel geregistreerd aan de hand van foto's en een profieltekening op schaal 1/20. De profielen werden doorlopend genummerd over de twee werkputten: P1 en P2 in werkput 1 en P3 in werkput 2.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

De spoorformulieren, de vondstenlijst, de fotolijst en de tekeningenlijst werden samengebracht in een digitale inventarislijst. De foto's werden benoemd en de vondsten werden gewassen, gedroogd en verpakt volgens de regels van de kunst. Vervolgens werd overgegaan tot het digitaliseren van de grondplannen, de profielen en enkele coupe-tekeningen met behulp van de programma's Autocad en Illustrator. Als laatste werd het rapport geschreven.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN

6.1. Werkput 1

6.1.1. Beschrijving van de sporen (zie plan 5 in bijlage)

Het maaiveld rond werkput 1 bevond zich tussen +17,60m en +17,63m TAW. Een eerste onderzoeksvlak van 9m² (3 x 3m) werd tussen 0,04 en 0,07m onder het maaiveld aangelegd op ongeveer +17,56m TAW. Ongeveer een meter lager werd een tweede onderzoeksvlak aangelegd tussen 1,15 (+16,45m TAW) en 0,98m (+16,64m TAW) onder het maaiveld. Verder werd plaatselijk nog op enkele relevante plaatsen verdiept. Ter hoogte van het zuidwestprofiel (P1-C) werd vanaf 1,5m (+15,97m TAW) tot 3m (+14,47m TAW) onder het maaiveld door middel van een boring gepeild naar het verder verloop van de archeologische lagen.

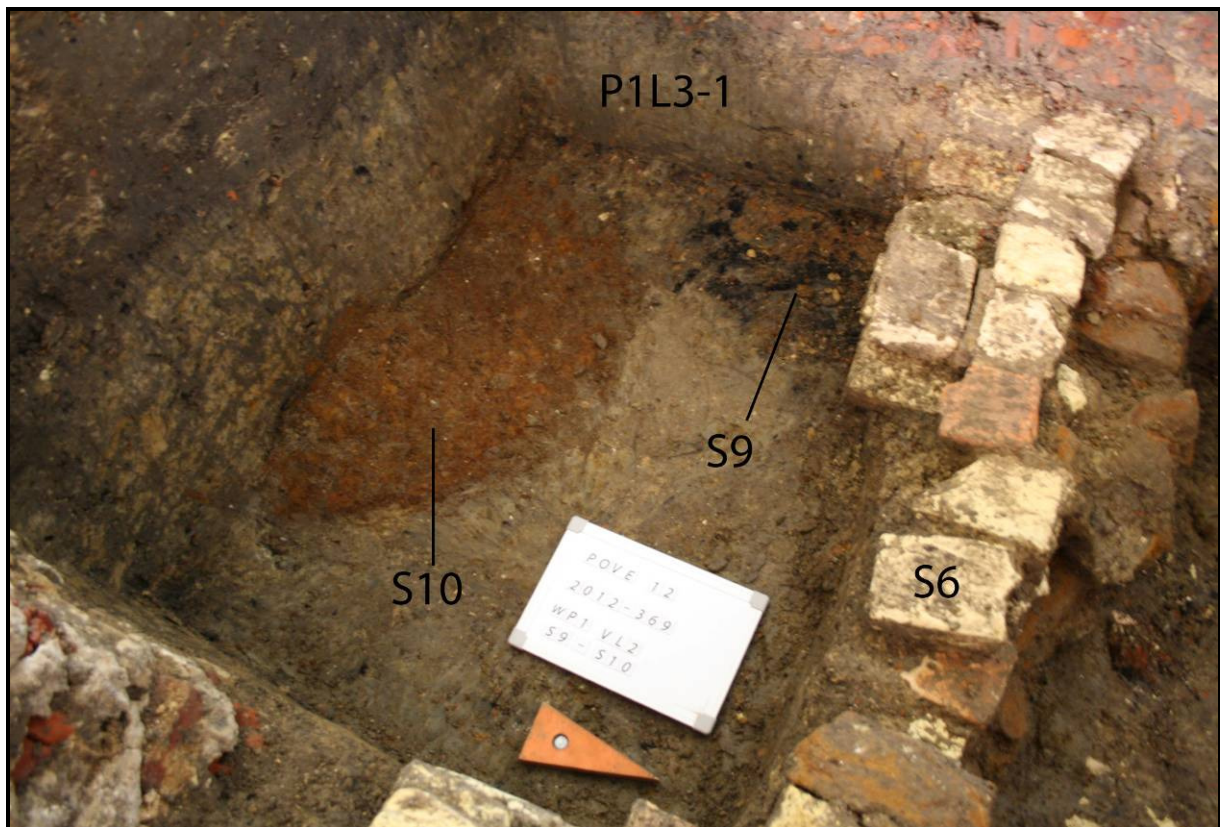

Figuur 12: Overzicht van het noordwestprofiel (P1-A) van werkput 1, met aanduiding van de belangrijkste lagen.

Op 2,70m onder het maaiveld (+14,87m TAW) werd de moederbodem van blauwgrijze klei aangetroffen (P1L31). Hierop bevonden zich een aantal pakketten (P1L30 tot en met P1L26) van grijsblauwe tot bruینگrijze klei die onderling vooral te onderscheiden waren naargelang de hoeveelheid houtskoolspikkels waarmee ze vermengd waren. Samen waren deze pakketten zo'n 1,80m dik. Ze reikten tot 0,90m onder het maaiveld (+16,67m TAW). Tussen deze lagen bevond zich op 1,40m diepte een dun laagje klei dat beduidend meer houtskool bevatte. Deze lagen met een sterk alluviaal karakter zijn te interpreteren als de gronden van de beekvalleien van Bommelaarsbeek en Vleterbeek. Hoogstwaarschijnlijk waren zij in gebruik als akker- en/of weiland. Regelmatige overstromingen en mogelijk intentionele ophogingen zorgden voor de geleidelijke verhoging van het terrein (zie plan 2 in bijlage).

Bovenop deze pakketten werd een laagje (P1L3-3) van zo'n 0,10m à 0,12m dik waargenomen van lichtgrijs, kleiig zand met vrij veel spikkels en brokjes baksteen en houtskool (zie figuur 15 en plan 2 in bijlage). De bovenkant hiervan bevond zich tussen 1,06m (+16,53m TAW) en 0,78m (+16,81m TAW) onder het maaiveld. Hierin is duidelijk de helling van de Bommelaarsbeekvallei te herkennen, die afhelde in noordoostelijke richting. Het gaat vrijwel zeker om een leefniveau. Hiervan getuigen de sporen die in deze laag werden waargenomen, enkele kuiltjes die wijzen op een verhoogde activiteit op het terrein (zie figuur 13):

- S9: Scherp afgelijnd, rond spoor met vrij vaste, donker zwartig grijze vulling van vrij zandige klei. Bevat zeer veel spikkels, brokjes en brokken houtskool. Mogelijk onderdeel van een loopniveau.
- S10: Scherp afgelijnd spoor met vrij vaste, bruine, vrij zandige vulling. Bevat zeer veel spikkels, brokjes en brokken ijzerzandsteen. Lijkt te bestaan uit 2 lagen 'verkrumelde' ijzerzandsteen met daartussen een lensje van zandige klei. Mogelijk gaat het om een stookplaats.

Figuur 13: Zicht op de oudste sporen van werkput 1 vlak 2.

Op een gegeven moment werd op dit leefniveau een pakket aangebracht van 0,20 tot 0,30m dik (P1L3-1 en P1L3-2), waarvan de bovenkant werd waargenomen op 0,62m onder het maaiveld (+16,79m TAW). Het ging om grijs, bruin gevlekt, sterk kleiig zand met heel wat grijze lensjes en met weinig tot plaatselijk vrij veel brokjes houtskool, alsook spikkels baksteen en ijzerzandsteen (zie figuren 13 en 15 en plan 2 in bijlage). Dit pakket nivelleerde het terrein van de beekvalleien verder zodat het bouwrijp werd gemaakt. Hierin werd muurstructuur S6 aangelegd die de fundering van een houten gebouwtje vormde. Ze was opgetrokken uit gele bakstenen met formaat 23,5 x 11,0 x 5,5cm die droog waren geplaatst zonder metselverband. Hier en daar bevatte de constructie ook herbruikte fragmenten ijzerzandsteen. In de constructie kon duidelijk een onderscheid worden gemaakt tussen een poer met natuurstenen kern die als fundering diende voor een verticale, dragende balk en de rest van de fundering die mogelijk een wand in vakwerkbouw moest dragen.

Figuur 14: Algemeen overzicht van werkput 1, met aanduiding van de belangrijkste muurstructuren.

Na de afbraak van het gebouw geassocieerd met S6 werd het terrein verder met zo'n 0,10 tot 0,30m opgehoogd (P1L22, P1L23, P1L2-1 en P1L2-3). In deze lagen werd geen dateerbaar vondstenmateriaal aangetroffen. De bovenkant van deze lagen bevond zich op 0,50m onder het maaiveld (+17,07m TAW). Ze vormden een pakket van grijs, sterk kleiig zand met spikkels en brokjes houtskool, brokjes baksteen en zeer weinig brokjes kalkmortel (zie figuur 12 en plan 2 in bijlage). Hierin werd een grachtje met vulling S8 uitgegraven van 0,40m breed met oriëntatie zuidoost-noordwest. Dit spoor van 0,70m diep kon over de volledige put worden waargenomen over een breedte van 0,40m. De vulling kon met enige voorzichtigheid worden gedateerd in de 16de eeuw (zie figuur 16, 1, inv. nr. 2).

Na het dempen van deze gracht met vulling S8 werd het terrein verder opgehoogd tot zo'n 0,25 tot 0,30m onder het maaiveld (zie figuur 15). In deze lagen werden twee kuilen waargenomen:

- Een kuil met afmeting van minstens 0,50 x 1,10m en een vulling van donkergrijze, vette klei met vrij weinig baksteenbrokken en houtskoolspikkels (P1L4).

Opvallend waren een aantal hoornpitten, die mogelijk kunnen wijzen op ambachtelijke activiteit. Op basis van het vondstenmateriaal kon deze vulling worden gedateerd in de 17de eeuw. Ze bevatte ook wat ouder, mogelijk intrusief schervenmateriaal.

- Een kuil met afmeting van minstens 0,30 x 0,40m en een vulling van puinig, kleiig zand met zeer veel baksteenbrokken (P1L14). Deze doorsnijdt P1L4.

Figuur 15: Overzicht van het zuidoostprofiel (P1-B) van werkput 1, na wegname van muur S7.

Nadat opnieuw een pakket (P1L1) van 0,10 tot 0,20m dik tot 0,15m onder het maaiveld werd aangebracht werden hierin enkele muurstructuren aangelegd (zie figuur 12). Het meest opvallend was een goed bewaarde, 0,40m diepe muurfundering (S7) met oriëntatie zuidwest – noordoost (zie figuur 14 en plan 2 in de bijlage). Ze was opgebouwd uit vooral halve bakstenen met formaat ? x 10,0 x 6,0cm. Deze waren verbonden met zachte lichtbruine zandmortel. De onderkant van deze fundering bestond uit een puinig pakket.

Omtrent dezelfde periode werd ook een afboording in gele bakstenen (P1L18) voorzien, die werd vastgesteld in het zuidoosten van de put (zie figuur 15). De stenen waren droog in rij geplaatst op hun lange, smalle kant. Plaatselijk was er een onderbreking, die mogelijk als doorgang fungeerde. De muurstructuren S4 en S5 werden mogelijk ook rond deze fase gebouwd (zie figuur 14). Het gaat om een goed bewaarde fundering met tand, opgebouwd uit bakstenen met formaat 21,0 x 10,5 x 6,0cm die verbonden waren met zachte, lichtbruine zandmortel. De constructie is vijf baksteenlagen of 0,42m diep bewaard met daaronder vooral puin.

Tenslotte werd het terrein nogmaals met zo'n 0,20m opgehoogd en voorzien van een tegelvloer (S1). Het gaat om een goed bewaarde vloer in zwarte en rode baksteentegels met formaat 16,0 x 16,0 x 2,0cm, geplaatst in halfsteens verband (zie plan 2 in bijlage). De vloer was gevoegd met zeer harde, lichtgrijze kalkmortel. Ongeveer gelijktijdig werden twee steunberen (S2 en S3) voorzien die tegen de muur S4-S5 werden gezet. Deze goed bewaarde muurfunderingen uit baksteenbrokken waren ongeveer 0,74m hoog en onderaan verstevigd met een grote blok ijzerzandsteen.

6.1.2. Vondsten

Het typische grijze middeleeuwse gebruiks aardewerk was in de deze werkput geheel afwezig.

Naast één wandscherf uit vulling S8 kwamen alle scherven in rood aardewerk uit de kuil met vulling P1L4. Er werden een drietal fragment van borden aangetroffen, waarvan 1 opvallend exemplaar met floraal motief (zie figuur 16, 1, inv. nr. 31). Het rode baksel van dit bord was aan de buitenkant van de rand en aan de binnenkant voorzien van loodglazuur. De binnenkant was bovendien bestreken met een witte sliblaag waardoor het oppervlak een gele kleur kreeg. Met stroken koperveilsel werden groene 'stengels' gecreëerd, bekroond met bruine mangaanstippen. Vermoedelijk valt dit exemplaar te dateren in de 17de of 18de eeuw. Verder werden verschillende ronde bodems en oren van kruiken gevonden, die al dan niet aan beide zijden voorzien waren van transparant of groenig transparant loodglazuur (zie figuur 16, 8 – Inv. nr. 33). Deze scherven waren moeilijk te dateren. Een aantal is naar alle waarschijnlijkheid ook te dateren in de 17de of 18de eeuw, maar de context bevatte vrijwel zeker ook laatmiddeleeuwse exemplaren, die als intrusief kunnen worden beschouwd. Verder werden nog enkele fragmenten van schalen of schotels aangetroffen. Deze context bevatte ook een fragment van de wand en rechte ronde steel van een steelpannetje. Dit exemplaar had een rood baksel met loodglazuur aan de binnenkant en op de aanhechting van de steel. (zie figuur 16, 7, inv.

nr. 35). Ook dit exemplaar kon worden gedateerd in de 17de of 18de eeuw. Nog een opvallende vondst was de tuit van een 17de- of 18de-eeuws kannetje in rood aardewerk, voorzien van een witte sliblaag met transparant loodglazuur (zie figuur 16, 4, inv. nr. 21). Door de toevoeging van koperveilsel aan het glazuur werd een groene kleur bekomen. In kuil P1L4 werden ook enkele scherven majolica en faïence aangetroffen. De majolica was vertegenwoordigd door enkele bordfragmenten en een tegel met monochrome blauwe beschildering in floraal motief (zie figuur 16, 5, inv. nr. 22). Daarnaast werden enkele scherven gevonden van een potje in faïence, eveneens voorzien van monochrome blauwe beschildering in floraal motief (zie figuur 16, 2, inv. nr. 23).

Een randfragment van een steengoedkruik uit gracht met vulling S8 was de oudste vondst uit werkput 1 (zie figuur 16, 1, inv. nr. 2). Dit fragment benadert qua vorm het meeste de kruiken met trechtervormige hals die tijdens de 16de eeuw in Raeren en Keulen werden geproduceerd.⁶ Verder bevatte de kuilvulling P1L4 enkele fragmenten Westerwaldsteengoed, waaronder de bodem van een kamerpot gedecoreerd met een blauwe band op de overgang van bodem naar wand (zie figuur 16, 6, inv. nr. 27). Deze kon worden gedateerd tussen 1650 en 1720.⁷

Figuur 16: Selectie van vondstenmateriaal uit werkput 1.

⁶ REINEKING VON BOCK, 1986, pp. 235-236.

⁷ REINEKING VON BOCK, 1986, p. 603.

Opvallend waren een aantal hoornpitten van diverse formaten, die werden teruggevonden in kuilvulling P1L4 (zie figuur 17). Hierop werden geen snijsporen vastgesteld. Een dergelijke concentratie kan mogelijk wijzen op de aanwezigheid van een huidenbewerker in de nabije omgeving. Op één van de hoornpitten kon een stukje metaal worden waargenomen. Mogelijk gaat het om het kopje van een nagel die in de hoornpit is geslagen.

Figuur 17: Hoornpitten uit P1L4, een kuil met mogelijk ambachtelijk afval, met detail van een mogelijke nagel.

6.1.3. Conclusie

De archeologische sporen in werkput 1 zijn onder te verdelen in verschillende relevante niveaus. Het laagste archeologische niveau (niveau 1) bevindt zich op de bovenkant van laag P1L3-3, tussen 1,06m (+16,53m TAW) en 0,78m (+16,81m TAW) onder het maaiveld. Op dit niveau werden verschillende sporen zichtbaar. Mogelijk ging het om een laatmiddeleeuws leefniveau.

Het volgende niveau (niveau 2) bevond zich op de bovenkant van lagen P1L3-1 en P1L3-2, op een diepte van 0,62m onder het maaiveld (+16,79m TAW). Op dit niveau bevindt zich ook het afbraakniveau van muur S6, die hoogstwaarschijnlijk ouder is dan de 16de eeuw.

Slechts een 0,10 à 0,20m hoger bevindt zich niveau 3 op een diepte van 0,50m onder het maaiveld (+17,07m TAW), bovenop pakket P1L2-2. Op dit niveau bevond zich de aanzet van de gracht met vulling S8, die waarschijnlijk te dateren is in de 16de eeuw. Gezien de ligging onmiddellijk naast muur S6 en de oriëntatie haaks op de Veurnestraat gaat het mogelijk om een perceelsgracht.

Het hoogste relevante archeologische niveau bevindt zich slechts 0,20m onder het maaiveld, bovenop pakket P1L1. Dit niveau kon worden gerelateerd aan de afbraak van muur S7. Eventueel kan ook de vloer in baksteentegels die zich vlak onder het maaiveld bevindt (vlak 1) als een relevant niveau worden beschouwd.

Figuur 18: Algemeen overzicht van het noordoostprofiel (P1-A) van werkput 1, met aanduiding van de belangrijkste sporen en de relevante archeologische niveaus.

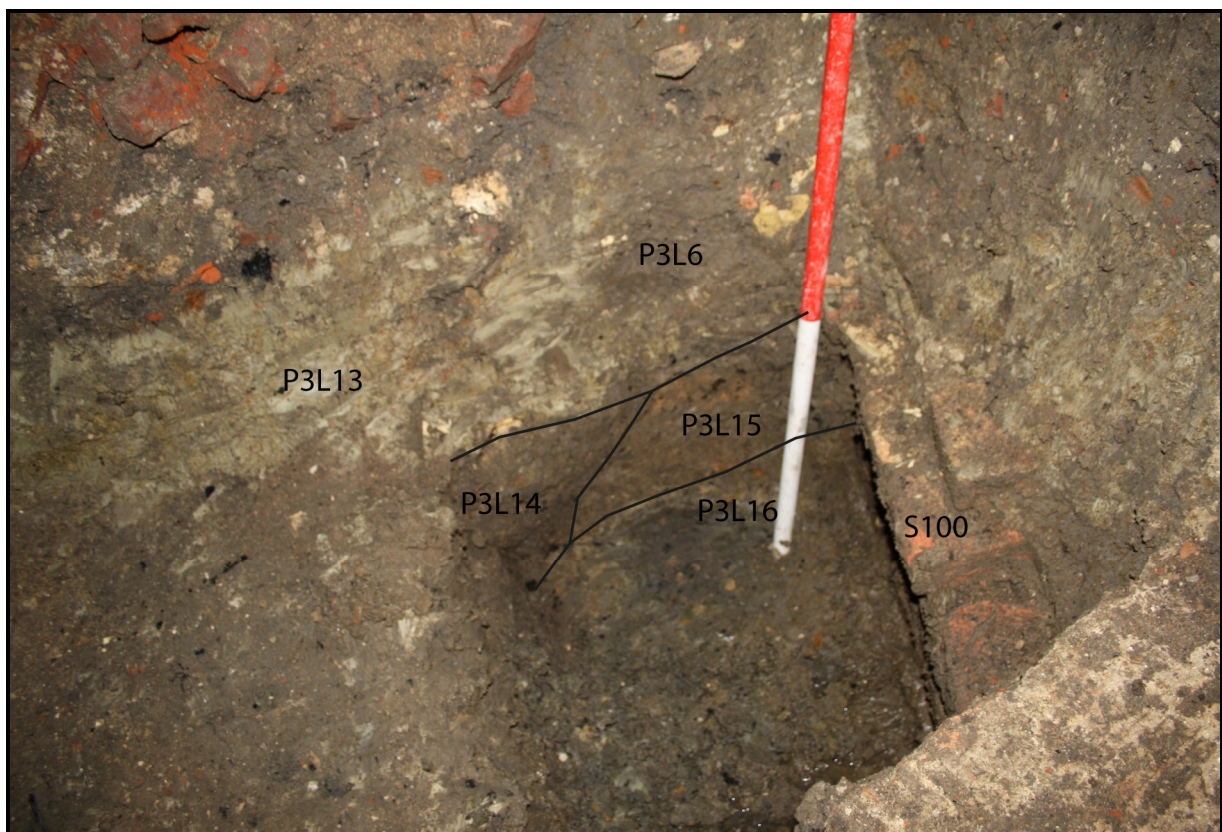
6.2. Werkput 2

6.2.1. Beschrijving van de sporen (zie plan 6 in bijlage)

Het maaiveld rond werkput 2 bevond zich op +17,00m TAW, ongeveer 0,60m onder dat van werkput 1. In de put van 7,6m² (2 x 3,8m) werd één onderzoeksvlak aangelegd op 1,22m onder het maaiveld (+15,78m TAW). Plaatselijk werd nog over een beperkte oppervlakte verdiept.

De oudste lagen werden aangetroffen in de lokale verdieping naast S100 (zie figuur 19 en plan 3 in bijlage). Ze bevatten enkele scherven grijs aardewerk die te dateren waren in de 13de en de 14de eeuw (zie figuur 22). Het gaat om:

- P3L14: Een laag van donkerbruingrijs, kleiig zand met vrij veel houtskoolspikkels.
- P3L15: Een laag van bruingrijs, kleiig zand met vrij weinig spikkels houtskool en baksteen.
- P3L16: Bleke klei met weinig spikkels baksteen.

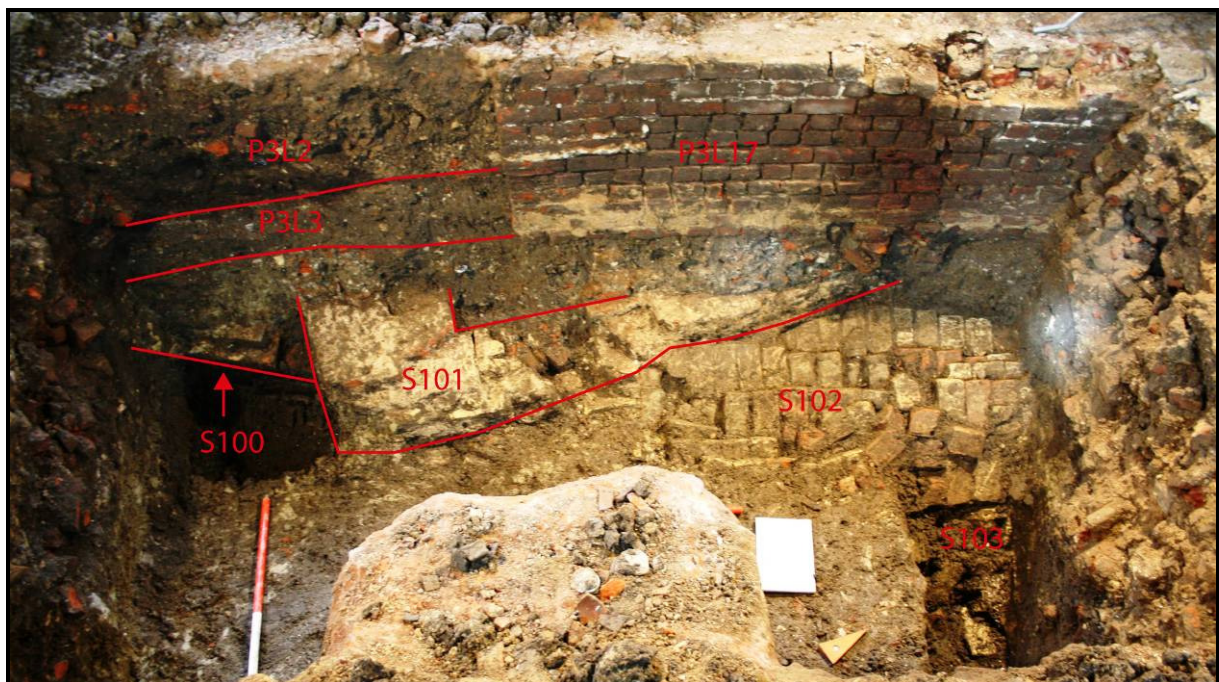

Figuur 19: Zicht op de oudste lagen van werkput 2 (profiel 3-D).

De bovenkant van deze lagen bevond zich op deze plaats tussen 1,30m (+15,88m TAW) en 1,42m (+15,76m TAW) onder het maaiveld. Deze lagen dalen duidelijk in zuidoostelijke richting naar de Vleterbeek en volgen zo het reliëf van de beekvallei.

Op een bepaald ogenblik werd een solide bakstenen muur (S100) gebouwd die parallel liep met de Vleterbeek (zie figuur 20). Deze structuur was onder het afbraakniveau goed bewaard en bestond uit gele en rode bakstenen met formaat 21,0 x 9,5 x 5,5cm, verbonden met zachte grijze kalkmortel. De bovenkant van deze afgebroken muur bevindt zich op +16,08m TAW, vanwaar ze nog minstens 1,20m diep is bewaard. S100 maakt aansluiting op een gelijkaardige muur (S101) met een breedte van 0,40m (zie figuur 20). Deze komt uit het noordwesten en maakt net voorbij S100 een rechte hoek waarna ze net als S100 parallel met de Vleterbeek verder loopt. S101 was eveneens minstens 1,20m diep bewaard en qua opbouw quasi identiek aan S100.

Opvallend was een structuur (S102 en S103) uit bakstenen die trapsgewijs op de platte kant in halfsteens verband waren geplaatst (zie figuur 20). Deze structuur was verbonden met S101. De formaten van de bakstenen en de gebruikte mortel leken identiek aan de andere, geassocieerde muurstructuren. De bovenkant van deze structuur bevond zich op 1,20m onder het maaiveld (+15,96m TAW). De onderkant werd vastgesteld op 2m onder het maaiveld. Mogelijk gaat het om de aanzet van een tongewelf dat diende als aanzet tot een brug. S101 deed in dat geval dienst als bruggenhoofd.

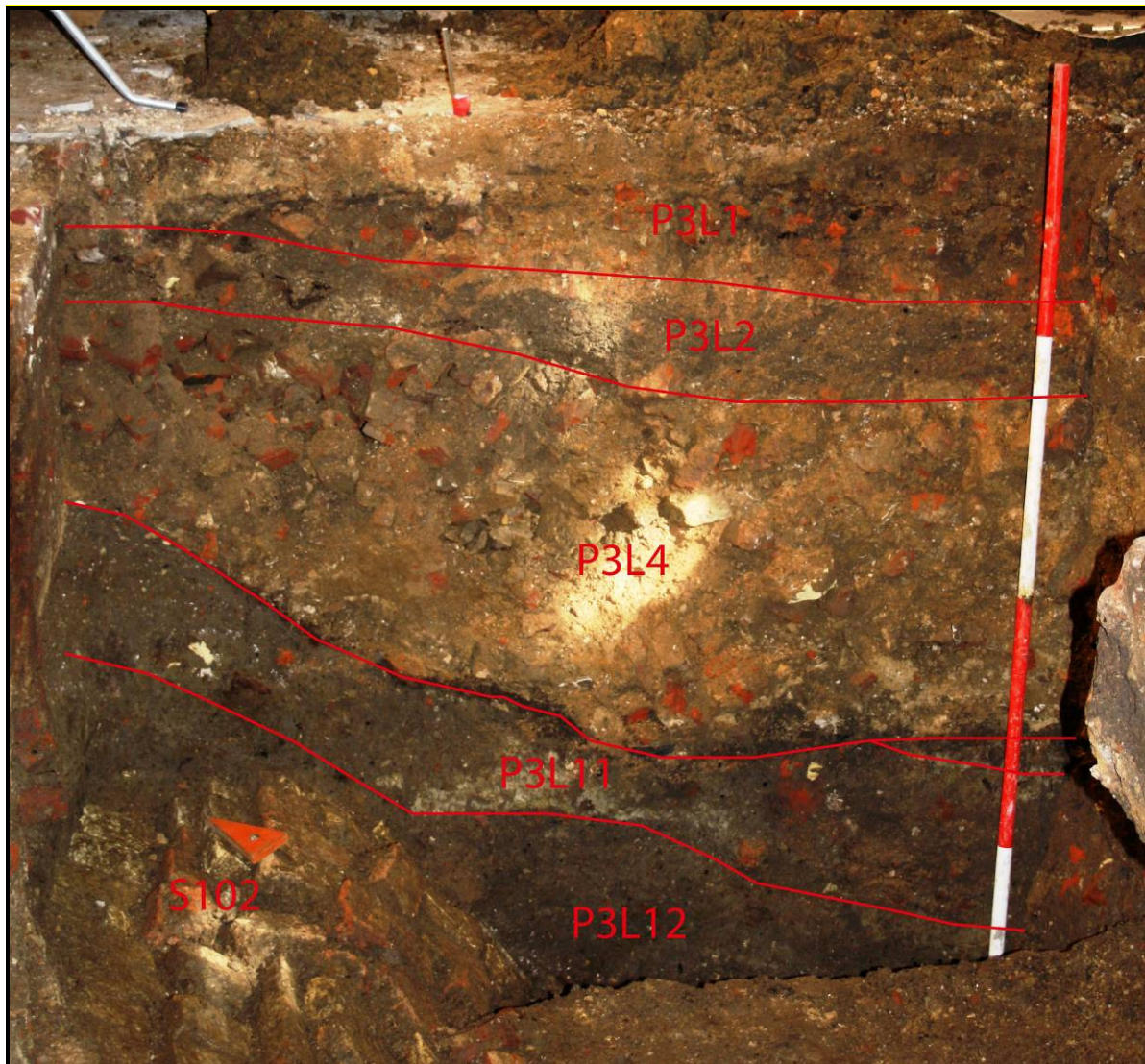

Figuur 20: Algemeen zicht op de belangrijkste muurstructuren in werkput 2.

Op een gegeven moment werden al deze muurstructuren afgebroken. Op basis van het weinige vondstenmateriaal dat uit de lagen net boven het afbraakniveau werd verzameld, kan worden gesuggereerd dat dit zeker niet later dan de 18de eeuw gebeurde. Hierna werd het terrein ten zuidoosten van de muren opgehoogd met vier kleiige lagen van ieder ongeveer 0,40m dik (zie figuren 19 en 21 en plan 3 in bijlage).

Het gaat om:

- P3L6 & P3L13: Lagen van bruinig grijze, bleekgrijs gevlekte, zandige klei met vrij veel spikkels houtskool.
- P3L12 & P3L11: Grijsbruin, vrij los kleiïg zand met vrij weinig spikkels en brokjes houtskool, kalkmortel en baksteen.

Figuur 21: Algemeen overzicht van de belangrijkste archeologische lagen in het noordoostprofiel van werkput 2 (P3-B).

De bovenkant van deze pakketten bevond zich tussen 0,86m (+16,34m TAW) en 1,50m (+15,78m TAW) onder het maaiveld. De hellingen van de Bommelaarsbeek- en Vleterbeekvallei waren in het verloop van deze lagen duidelijk te zien. Het terrein werd hierdoor steeds verder genivelleerd.

Hierna zette deze evolutie zich verder, maar dit maal met zeer puinige pakketten (P3L19, P3L4 en P3L2) (zie figuren 20 en 21 en plan 3 in bijlage). Op basis van het weinige vondstenmateriaal kan worden gesuggereerd dat deze lagen in de tweede helft van de 18de en de eerste helft van de 19de eeuw werden aangebracht. In deze puinige lagen werd in de eerste helft van de 19de eeuw de fundering van een achterbouw (P3L17) geplaatst. Deze was vanaf het maaiveld 0,90m diep bewaard. Na de afbraak van de gebouwen rond ca. 1950-1960 werd nog een laatste nivelleringslaag (P3L1) aangebracht vooraleer een nieuw gebouw werd opgetrokken.

6.2.2. Vondsten

Vooraf in de oudste lagen van werkput 2 werden enkele scherven grijs aardewerk teruggevonden. Deze kwamen allemaal uit laag P3L15. Het gaat o.a. om enkele wandscherven en een fragment van een deksel (zie figuur 22, 17, inv. nr. 15). Opvallend was ook de vondst van de rand van een kogelpot met een horizontaal uitstaande, bovenaan afgeplatte en ondersneden rand (zie figuur 22, 12, inv. nr. 17).⁸ Deze kan mogelijk worden gedateerd in de 12de of 13de eeuw.

In dezelfde context werd ook een fragment van rand, schouder en bodem teruggevonden van een pannetje in vroegrood aardewerk met schuin uitstaande, rechte, licht afgeronde rand (zie figuur 22, 10, inv. nr. 16). Het bruinrode baksel met grijze kern was voorzien van transparant loodglazuur onder de rand en aan de binnenkant op de bodem.⁹

Uit de jongere lagen werden nog enkele fragmenten van recenter materiaal verzameld. Uit laag P3L7 werd een stuk van een bord in faïence gerecupereerd dat te dateren valt in de 17de of 18de eeuw (zie figuur 22, 13, inv. nr. 6). Uit het puinpakket P3L4 werd een stuk van een 19de-eeuws bord in industrieel wit aardewerk gerecupereerd (zie figuur 22, 9 – inv. nr. 48). Uit dezelfde laag werd ook een fragment van rand en hals van een kan in Westerwaldsteengoed met lange hals en gietsneb geborgen. Deze was versierd met

⁸ DE GROOTE, 2008, p. 187.

⁹ DE GROOTE, 2008, p. 260.

Figuur 22: Selectie van vondstenmateriaal uit werkput 2.

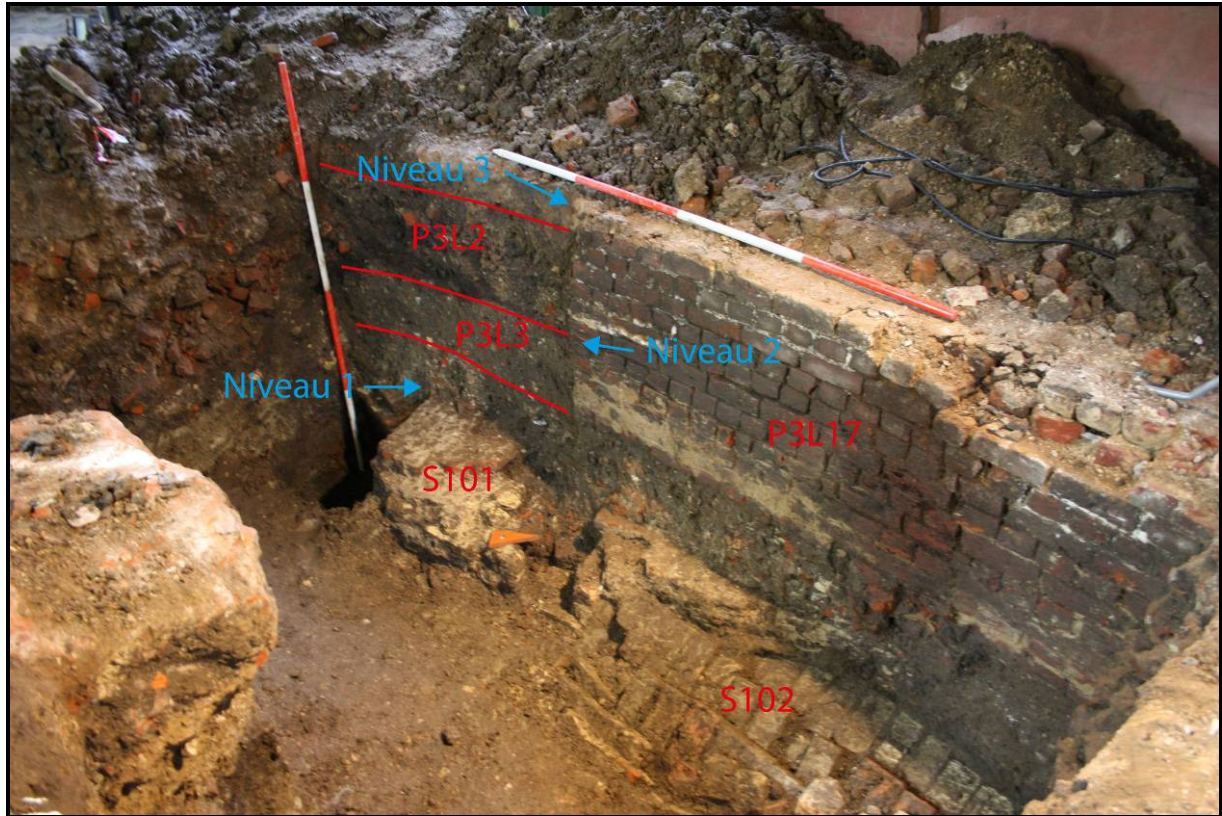
mangaan- en kobaltbeschildering en kon worden gedateerd in de tweede helft van de 18de eeuw.¹⁰

6.2.3. Conclusie

De oudste lagen die in het archeologisch profiel konden worden onderzocht dateren met zekerheid uit de 12de tot 14de eeuw. In dit middeleeuws pakket werd op een gegeven moment een kaaimuur en waarschijnlijk een brug met bruggehoofd geconstrueerd. Het afbraakniveau van deze structuren (niveau 1) bevindt zich ongeveer 1m onder het maaiveld (+16,08m TAW). Bovenop een nivelleringspakket dat waarschijnlijk met deze afbraak te maken heeft, vormde zich in de 17de en 18de eeuw een nieuw pakket (P2L3). De bovenkant hiervan (niveau 2) bevindt zich op 0,60 à 0,80m diepte ter hoogte van het noordwestprofiel (P3-A). Vondsten in werkput 1 suggereren ambachtelijke activiteit tijdens deze periode. Voor het onderzoek naar de vroeg-19de-eeuwse achterbouw

¹⁰ REINEKING VON BOCK, 1986. p. 450.

volstaat een vlak net onder het maaiveld, waar zich het afbraakniveau van deze structuur bevindt (niveau 3).

Figuur 23: Overzicht van het noordwestprofiel (P3-A) van werkput 2, met aanduiding van de relevante archeologische niveaus.

7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

Het onderzochte perceel werd reeds tijdens de middeleeuwen bewoond. Gezien de ligging langs één van de belangrijkste invalswegen van Poperinge is dit niet verwonderlijk. De middeleeuwse activiteit werd waargenomen in de vorm van lagen met 12de- tot 14de-eeuws afval op de oever van de Vleterbeek. Mogelijk bevond er zich ook een laatmiddeleeuws leefniveau in werkput 1. Van de voorgaande periode zijn de menselijke sporen op het terrein slechts zeer summier. Mogelijk was het terrein af en toe in gebruik als weiland.

Het is niet echt duidelijk wanneer de eerste structuren op het terrein werden gebouwd. Aan de straatkant bestonden deze uit een stenen funderingsmuur en een poer (S6) die een houten constructie droegen. Waarschijnlijk gaat het om de zijgevel van een houten huis met stenen fundering. Ook de vondst van een mogelijk perceelsgreppel met vulling S8 net naast deze fundering met oriëntatie haaks op de Veurnestraat lijkt dit te bevestigen. Op deze manier wordt het grote woonhuis dat te zien is op de Poppkaart onderverdeeld in twee kleinere en oudere, haaks op de Veurnestraat georiënteerde percelen. Elk perceel zou op deze manier een straatzijde hebben van ongeveer 10m (zie figuur 11).

Achteraan werden vooral watergebonden structuren teruggevonden: een stenen kaaimuur (S100) en waarschijnlijk een bruggenhoofd (S101) met een brug met bakstenen tongewelf (S102). Al dit muurwerk was opgetrokken in gele bakstenen.

De vondst van een kuil met ambachtelijk afval (P1L4) aan de straatkant suggereert ambachtelijke activiteit op het terrein in de 17de en 18de eeuw. Aan de waterkant werd het terrein op dat moment steeds meer genivelleerd met kleiïge lagen.

Op het einde van deze periode was er sprake van verhoogde bouwactiviteit op het perceel. Het huis aan de straatkant veranderde op korte tijd van indeling en werd mogelijk verder uitgebreid naar achter. Hiervan getuigen muur S7 en afboording P1L8, die niet zo lang na hun constructie weer werden afgebroken om plaats te maken voor een vloer in baksteentegels (S1).

Bij de Vleterbeek en de Bommelaarsbeek werd het terrein nog verder genivelleerd met baksteenpuin en werd op het einde van de 18de of aan het begin van de 19de eeuw een achterbouw opgetrokken. Deze werd tijdens de jaren '50 van de 20ste eeuw afgebroken om plaats te maken voor een groter volume. Ook de binnenindeling van het woonhuis

veranderde tijdens de 20ste en 21ste eeuw zo drastisch dat niets van de oudere indeling overbleef.

8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Gezien de interessante vondsten die op het onderzoeksterrein werden gedaan en de hoge graad van verstoring door paalfunderingen van de nieuwbouw is verder onderzoek aan te raden.

In de zone aan de straatkant, die ongeveer het oppervlak van het woonhuis omvat, bevinden zich relevante archeologische sporen op verschillende niveaus. Door de grote verstoring van de aanwezige kelders op deze plek is de link met de bewoning aan de straatkant echter bijna niet meer te maken.

Daarom wordt geadviseerd om bij het vervolgonderzoek de aandacht in de eerste plaats toe te spitsen op advieszone 1 (zie plan 4 in bijlage) op het achterste deel van het terrein, ten oosten van de grens tussen het huis en de binnentuin. In de zone van ongeveer 180m² zal het waarschijnlijk nodig zijn om 2 opgravingsvlakken aan te leggen. Een eerste vlak dient te worden voorzien ter hoogte van de watergebonden structuren die zich hier bevinden op niveau 1 in werkput 2 (ongeveer +16,08m TAW). Het gaat hier om de kaaimuur van de Vleterbeek en mogelijk een bakstenen brug. Deze sporen dateren uit de periode toen de Vleterbeek een sterk gekanaliseerde, bevaarbare waterloop was. Ook resten van ambachtelijke activiteiten (huidbewerker, leerlooier,...) in deze achterste zone zijn niet uit te sluiten. In een tweede onderzoeksvlak zal moeten worden nagegaan of er zich op een lager niveau nog oudere sporen bevinden.

Eventueel valt nog te overwegen om na de sloop van de gebouwen, op moment dat er beter zicht is op de aanwezige kelders, een summier onderzoek te doen in advieszone 2, die een ruimte van 90m² aan de straatzijde omvat. Ook hier zal het onderzoek waarschijnlijk in 2 vlakken dienen te gebeuren. Op niveau 2 van werkput 1 (ongeveer +16,79m TAW) zijn mogelijk structuren te verwachten die samengaan met het gebouw dat in werkput 1 op dit niveau werd vastgesteld. Ter hoogte van niveau 1 (tussen +16,53m en +16,81m TAW) van werkput 1 dient vervolgens gezocht te worden naar de oudste sporen in de kleiïge ophoging van de beekvalleien. Mogelijk kunnen in deze advieszone over een beperkte afstand de gebouwen tot aan de straatkant worden onderzocht en kan meer duidelijkheid worden verkregen over het samenvoegen van de percelen tot één geheel. Tevens zou door het onderzoeken van deze zone een lengteprofiel kunnen worden verkregen van de Veurnestraat tot aan de Vleterbeek, hetgeen een zicht zou kunnen bieden op de opbouw van de vallei.

9. SYNTHESE

In het kader van de realisatie van het nieuwe dienstencentrum 'De Bres' van het OCMW van Poperinge voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 18 tot en met 21 september 2012 een archeologische prospectie uit in een leegstaand pand langsheen de Veurnestraat te Poperinge (provincie West-Vlaanderen). Opdrachtgever voor het onderzoek was het OCMW van Poperinge. Verspreid over het terrein werden twee proefputten gegraven tot op het niveau waarop de archeologische sporen zich manifesteerden. De totale oppervlakte van het terrein bedroeg op deze manier 317m², waarvan er 16,6m² onderzocht werd door middel van werkputten. Dit komt neer op 5% van het terrein.

Aan de straatkant van het terrein werden sporen vastgesteld die wijzen op een verhoogde activiteit vanaf de late middeleeuwen. De vondst van verschillende overlappende muurstructuren wijst op veranderingen in de perceelsindeling van het terrein en de indeling en volume van het woonhuis. Hier werden ook sporen van ambachtelijke activiteit vastgesteld. Aan de waterkant, aan de samenvloeiing van de Bommelaarsbeek en de Vleterbeek, werden muurstructuren teruggevonden die dateren uit de periode toen de Vleterbeek sterk gekanaliseerd en bevaarbaar was. Na de afbraak hiervan werd een geleidelijke nivellering van het terrein vastgesteld.

Gezien de aanzienlijke sporendensiteit werd het noodzakelijk geacht om een archeologisch vervolgonderzoek te adviseren voor de site. Het is aan te raden om bij dit vervolgonderzoek de aandacht toe te spitsen op het achterste deel van het terrein en de watergebonden structuren die zich hier bevinden op niveau 1 in werkput 2. Het gaat ondermeer om de kaaimuur van de Vleterbeek en mogelijk een bakstenen brug. Resten van ambachtelijke activiteiten (huidbewerker, leerlooier,...) in deze achterste zone zijn niet uit te sluiten. Eventueel valt nog te overwegen om na de sloop van de gebouwen, op moment dat er beter zicht is op de aanwezige kelders, een summier onderzoek te doen op een beperkte ruimte aan de straatzijde.

Deze aanbeveling heeft geen enkele bindende kracht, maar dient als advies voor de bevoegde overheid, Onroerend Erfgoed, die uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

10. LITERATUUR

- **Onuitgegeven bronnen**

- S.N., 2012, *Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Poperinge, Veurnestraat, De Bres*, s.l.

- **Uitgegeven bronnen**

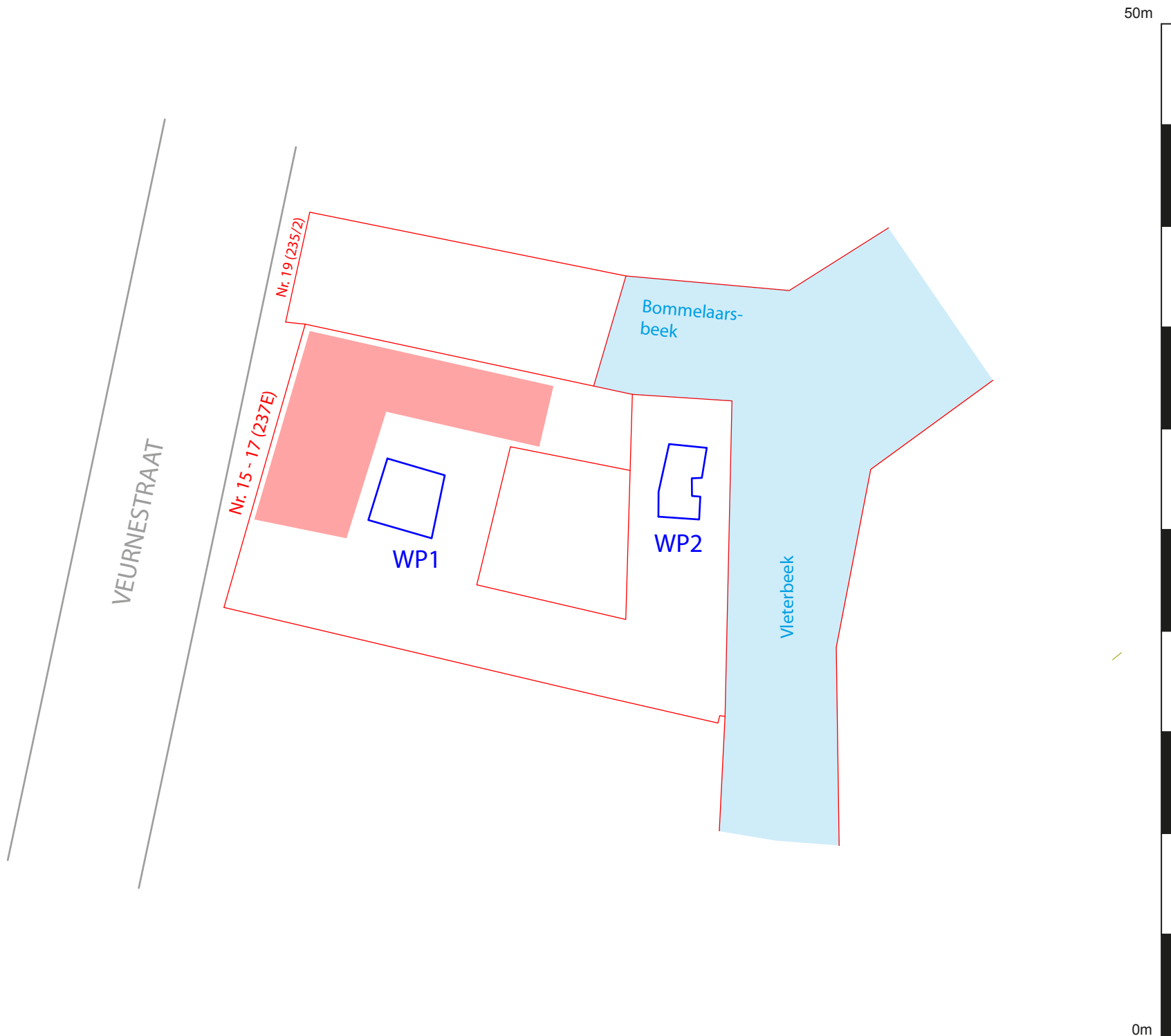
- ADRIAAN M., 2006, Middeleeuwse vloertegels als inspiratiebron voor 18de, 19de en 20ste eeuwse haardtegels in Poperinge. In: *Novi Monasterii*, vol. 5.
- DE GROOTE K., 2008, *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen*, Brussel.
- REINEKING VON BOCK, 1986, *Steinzeug*, Keulen.

- **Internetbronnen**

- <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/geheel/4142>
- <http://lucia.kbr.be/mapview/index.php?image=/deventer/1588494.imgf>
- <http://maps.google.be/maps>
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Poperinge>
- http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html
- <http://www.nieuwsbronnen.com>

11. BIJLAGEN

- Plan 1: Overzicht
- Plan 2: Profiel werkput 1
- Plan 3: Profiel werkput 2
- Plan 4: Advies
- Plan 5: Grondplan werkput 1
- Plan 6: Grondplan werkput 2

Archeologisch onderzoek Poperinge - Veurnestraat 2012

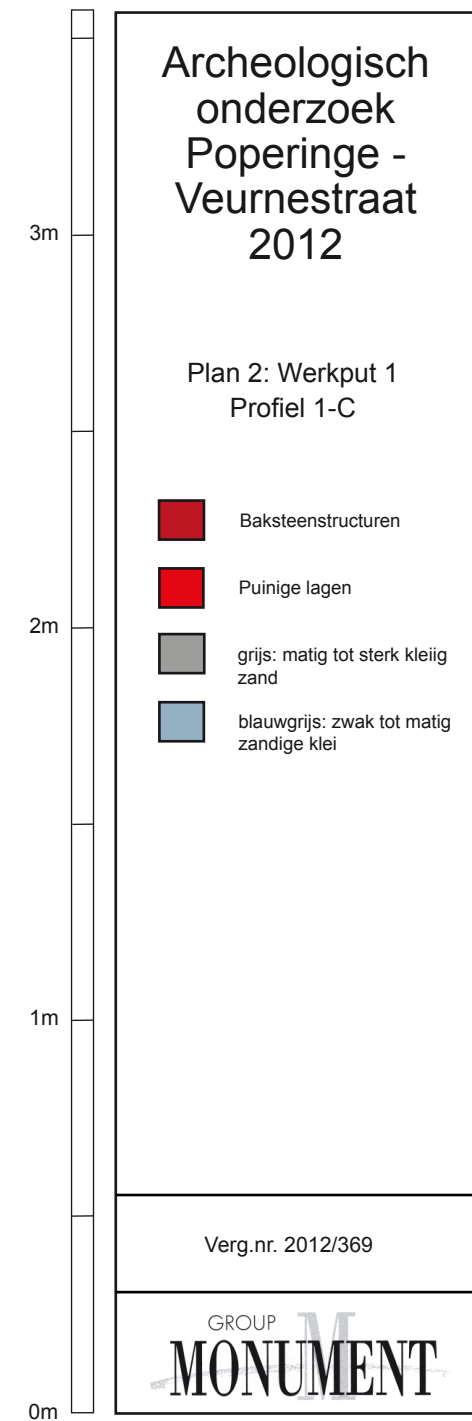
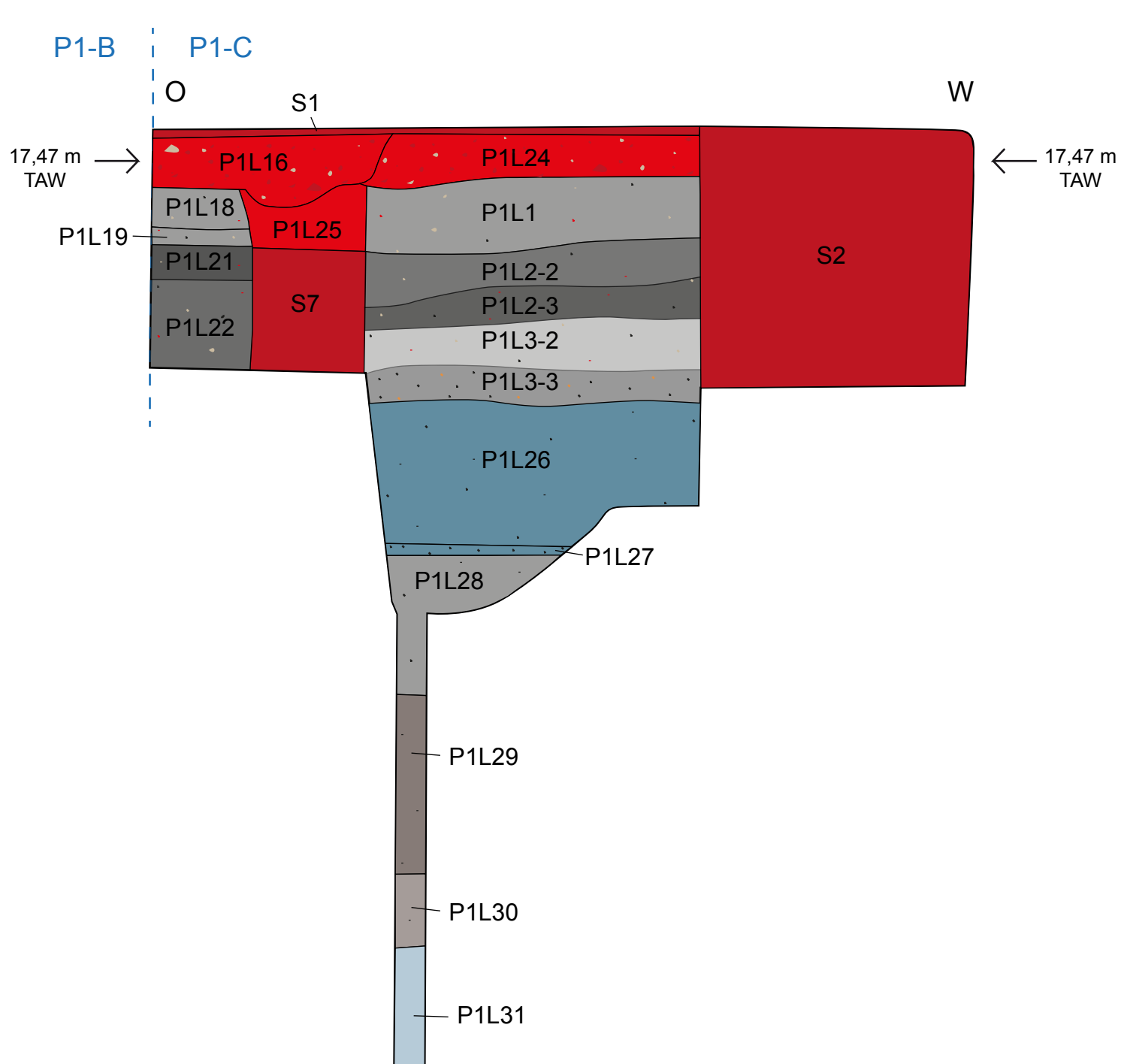
Plan 1: Positie van de
werkputten en
verstoorte zone

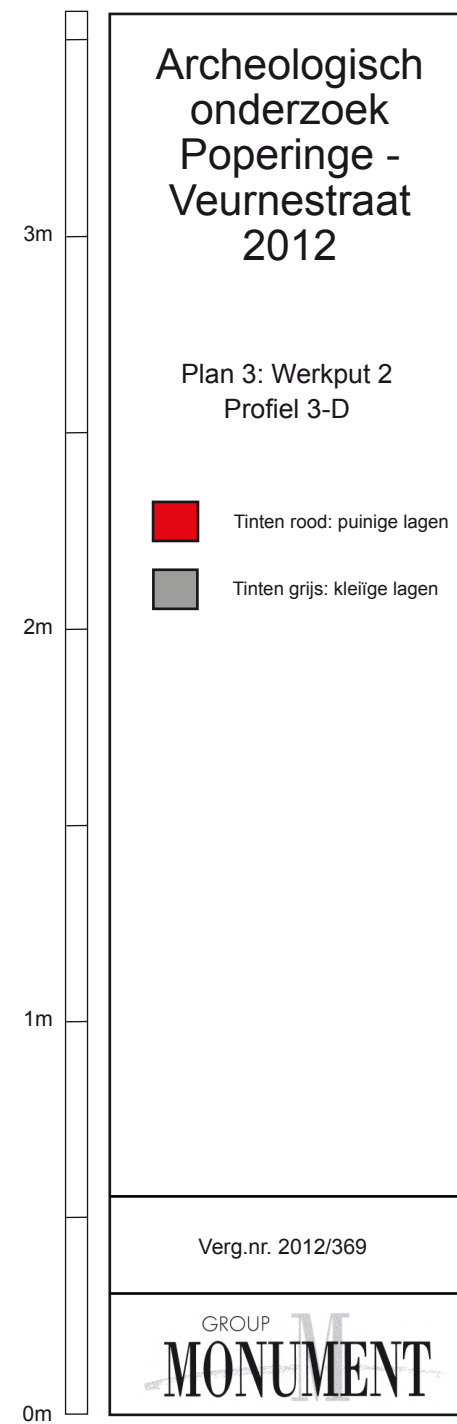
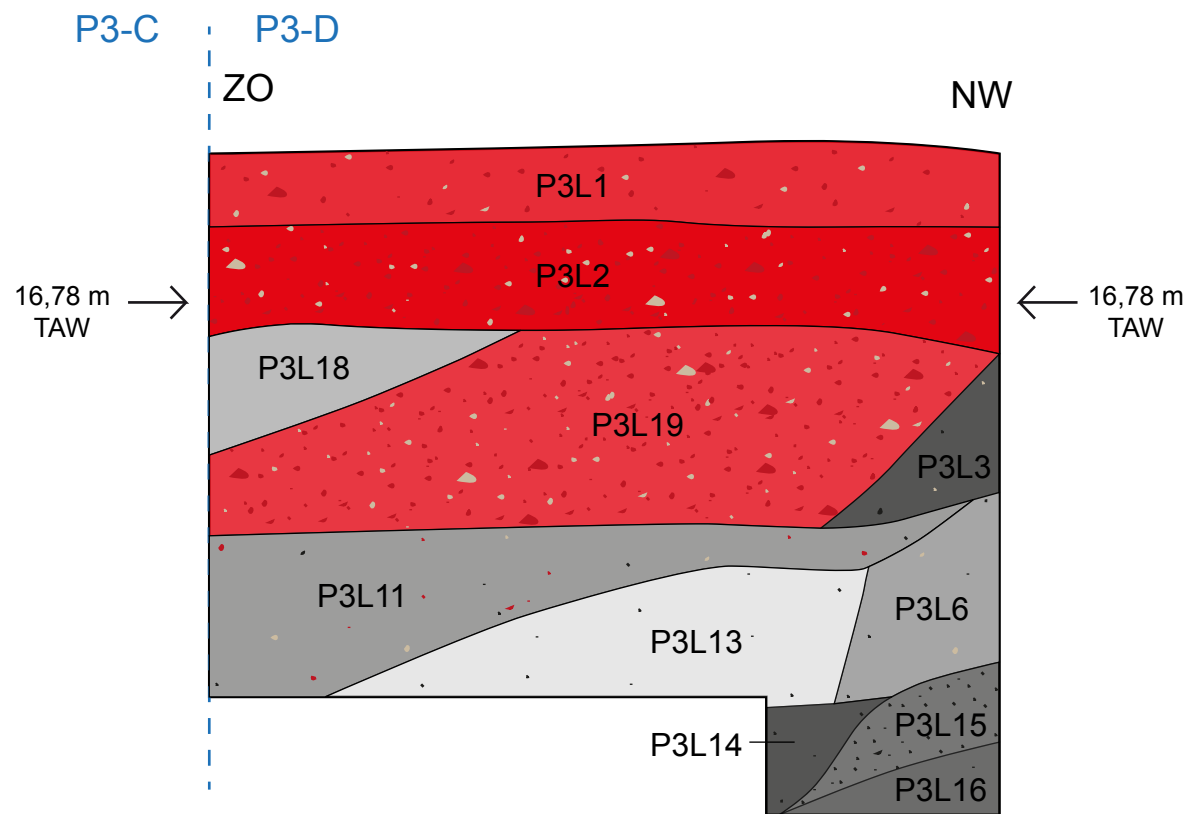
- Perceelsgrenzen
- Werkputten
- Verstoring kelders
- Beken

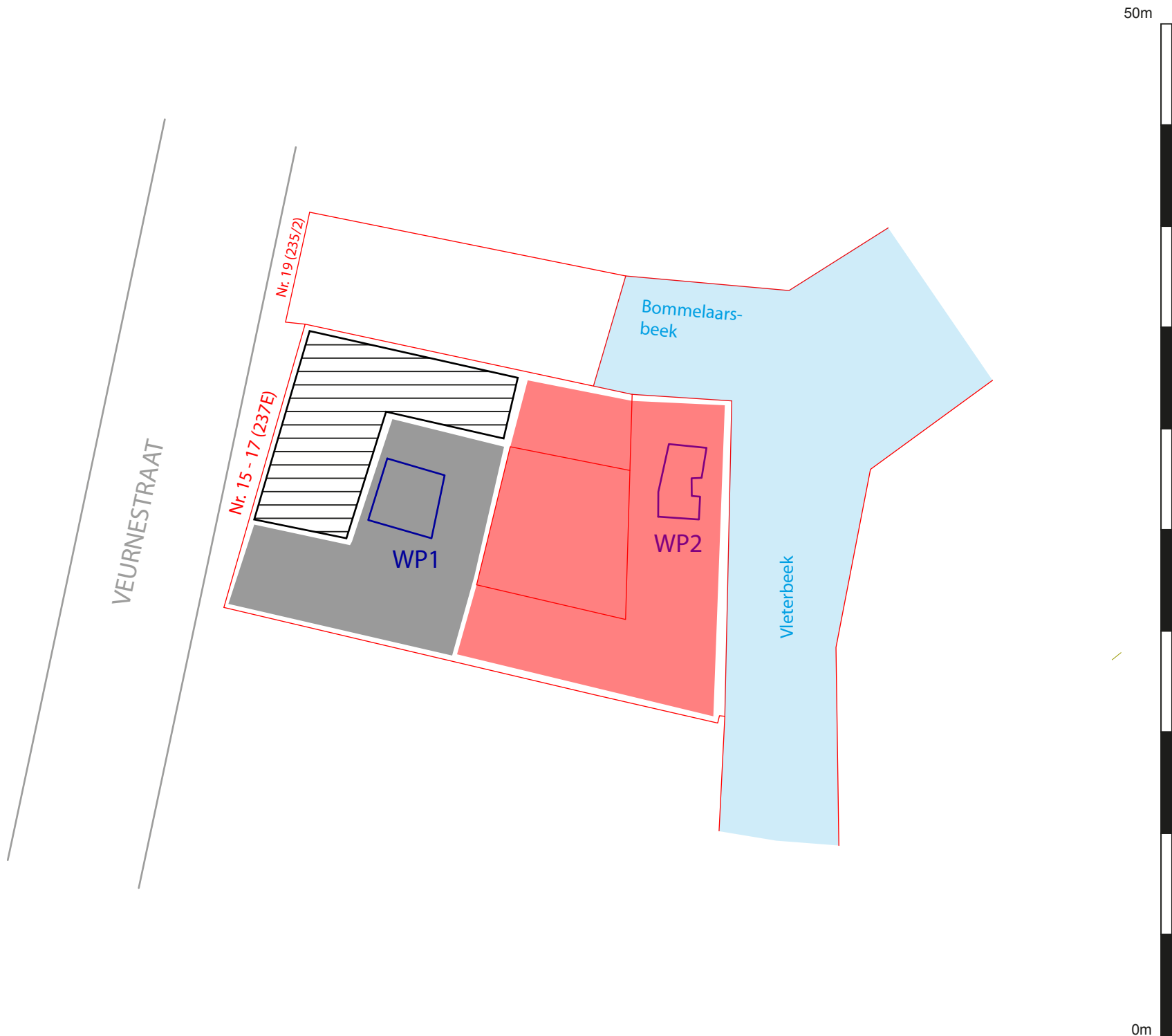

Verg. nr. 2012/369

GROUP
MONUMENT

Archeologisch onderzoek Poperinge - Veurnestraat 2012

Plan 4: Positie van de
werkputten en
verstoorte zone

- Perceelsgrenzen
- Werkputten
- Verstoring kelders
- Bekken
- Advieszone 1
- Advieszone 2

Verg. nr. 2012/369

GROUP
MONUMENT

